

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

**EMOTIKONY A JEJICH VYUŽITÍ
V SOUČASNÝCH TEXTECH**

**EMOTICONS AND THEIR USE
IN PRESENT TEXTS**

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Radka Čapková, Ph.D.

Autorka BP:

Zuzana Komrsková

Nádražní 274, 387 01 Volyně

ČJ – D

Prezenční studium

2010

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi pomohli s vypracováním bakalářské práce. Především děkuji vedoucí práce, PhDr. Radce Čapkové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, vstřícnost a ochotu. Dále děkuji všem, kteří mi poskytli data k analýze.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury. Prohlašuji, že tištěná a elektronická verze jsou identické.

V Praze dne 15. 6. 2010

Obsah

Úvod	5
1. Historie emotikonů	7
2. Emotikony v odborné literatuře	9
2. 1 Elektronická komunikace	9
2. 2 Netiketa	13
2. 3 Pojetí emotikonů v odborné literatuře	16
3. Přehled nejčastěji používaných emotikonů	22
4. Materiál a metodika	25
4. Materiál a metodika	25
4. 1 Sběr materiálu	25
4. 2 Charakteristika materiálu	26
5. Analýza textů	27
5. 1 Analýza elektronické komunikace	27
5. 1. 1 Blog	27
5. 1. 2 Webový chat	30
5. 1. 3 Instant Messaging – ICQ	34
5. 2 Analýza tištěných textů	41
5. 2. 1 Časopisy Dívka a Top Dívky	41
5. 2. 2 Časopis Bravo Girl!	43
5. 2. 3 Časopis Studenta a Študák	44
5. 2. 4 Učebnice Pavla Herouta	47
6. Rozdělení emotikonů	50
Závěr	52
Použitá literatura	53
Resumé	56
Résumé v anglickém jazyce	58
Seznam příloh	60
Přílohy	61

Úvod

Český jazyk prošel po roce 1989 řadou změn. Příklon k západní společnosti, kontakt s jinými kulturami a jazyky společně s novými technologiemi proměňují jeho podobu. Nejviditelnější změny proběhly a probíhají v oblasti slovní zásoby. Nejnapadnější je vliv angličtiny, a to jak v přejímání slov pro nové skutečnosti, související s modernizací a globalizací společnosti, tak ve slovtvorbě. Další charakteristikou je internacionalizace, používání původem nečeských slov v běžně mluveném jazyce, a také rozšíření významu některých slov, např. výraz *filozofie* najdeme v dříve nezvyklých spojeních: „filozofie programování, filozofie ceremoniálu.“ Rychlé šíření změn nejvíce podporují reklama a masmédia (Daneš, 1997).

Velký význam přisuzuje současná společnost informacím. Ačkoli se všechna nová média (podle Reifová, 2004) masově rozšiřují, nevytlačila dosud ta původní. Knihy tedy můžeme stále číst tištěné a svázané nebo v podobě elektronické. V současné době patří mezi nejpoužívanější média internet¹, rozhlas a televize, jejichž znakem je kombinace textu s dalším prvkem, např. rozhlas využívá spojení hudby a textu, internet spojení obrazu a textu, televize kombinuje všechny tři.

Obraz a text sdělují informace různým způsobem. „Jazyk používá gramatiku, která v širším smyslu funguje tak, že se k sobě vztahuje celek a část. (...) Naopak obrazy nemají tak striktní vztah celku a částí, i když vytvářejí jisté konvence a styly. Obrazy ale neformulují, nýbrž něco představují, působí ikonicky“ (Lišková, 2006, s. 51). Obrazy vnímáme rychleji, zatímco na texty se musíme více soustředit.

Internet, noviny a časopisy pracují s propojením obrazové a textové složky, v poslední době se toto spojení také čím dál častěji objevuje v televizi, např. ve večerních zprávách na Nově. Zde představuje obraz další nosič informace, buď paralelní s textem, nebo rozšiřující, či úplně novou (Lišková, 2006). „Každé médium ovlivňuje typ diskurzu, který je jím zprostředkován. Přenáší na tento diskurz své charakteristické rysy, své možnosti a svá omezení a vyvolává k životu komunikační strategie specifické právě pro daný typ zprostředkované komunikace“ (Čmejková, 1997, s. 227). V devadesátých letech 20. století došlo k rozšíření počítačů do sféry domácností. Elektronická komunikace tím nabyla na významu.

¹ Ve vývoji internetu došlo k výraznému předělu v roce 1991, v němž Tim Bernes-Lee z CERNu navrhl systém WWW (World Wide Web) (Budiš – Štědroň, 2008). Československo bylo do internetové sítě připojeno v témže roce, přičemž dnes má nadpoloviční většina uživatelů přístup k internetu z domova (Musil, 2003). Internet se vedle mobilních telefonů stal jednou z nejoblíbenějších způsobů (elektronické) komunikace zejména u nejmladší generace.

Specifikům elektronické komunikace se dnešní lingvistika věnuje v hojné míře. Těžiště naší práce také spočívá v elektronické komunikaci, zaměříme se však pouze na jeden z výrazových prostředků. Emotikony dnes totiž nezasahují pouze elektronické texty, nacházíme je i v ručně psaných a tištěných. Naším cílem bude shrnout dosavadní názory na problematiku emotikonů v českém odborném diskurzu a pokusit se zodpovědět otázku, co vede k jejich zařazování do současných textů a jakou funkci v nich mají. Naším materiálem budou převážně texty různých druhů elektronické komunikace. Výsledky této analýzy srovnáme s rozborem vybraných tištěných a ručně psaných textů.

1. Historie emotikonů

První náznaky emotikonů lze najít už v textech z konce 19. století, v době rozšíření psacích strojů. V druhém čísle časopisu „The Typewriter World“ z roku 1897 je přetištěn humorný článek z roku 1890, parodující dopis nováčka, jenž si koupil psací stroj. Kromě běžných překlepů, např. místo písmena O je psána nula, se zde nachází i tato věta:

„...he Said it would Be a thxng of beavty & jOy FORever ;) i wishe he w*uld...“

Nevíme, zda autor přiřazoval kombinaci znaků ;) nějaký konkrétní význam, nebo jestli ho považoval za překlep, bezvýznamnou výplň textu naznačující nováčkovu nezkušenost.

První grafický emotikon měl vyjadřovat umívající se lidskou tvář. Grafik a kreslíř Harvey Ross Ball ji znázornil jako žluté kolečka s načrtnutými usmívajícími se rty a dvěma tečkami místo očí². Ball byl r. 1963 najat americkou pojišťovací společností The State Mutual Life Assurance Company, dnes známou jako Allmerica Financial Corporation, na vytvoření firemní grafiky pro povzbuzení zaměstnanců, protože vykazovali po fúzi firmy nízkou morálku a pracovní aktivitu (Honan, 2001). Důležitým momentem pro rozšíření emotikonů byla skutečnost, že grafika Harveyho Balla nebyla nikdy chráněna obchodní značkou (Kay, 2002).

V sedmdesátých letech 20. století použili tuto grafiku Bernard a Murray Spainovi v prodejní kampani ke zvýšení odbytu svého zboží, např. triček, kávových hrnků, nálepek na nárazníky. Ke žlutému smajlíku ještě připojili heslo „Have a Happy Day“. Tímto způsobem došlo ve Spojených státech k jeho rozšíření.

V elektronické komunikaci se o rozšíření emotikonů zasloužil americký počítačový specialista Scott Fahlman³. Na počátku osmdesátých let 20. století navrhl na univerzitním diskusním serveru používat na konci příspěvku myšleného jako vtip kombinaci znaků :-) a naopak kombinaci :-(u vážně míněného komentáře, příp. pro nevoli, hněv, neštěstí. Tyto symboly se brzy rozšířily mezi studenty i zaměstnanci Carnegie Mellon University, čímž byl položen základ jejich šíření na internetu. Fahlman popisuje, jak diskusní skupina, jíž byl členem, začala vymýšlet nové varianty, ale „pouze [tyto] dva originální smajlíci plus ‚mrkající‘ :-) a ‚beznohé‘ varianty se zdály být použitelnými pro běžnou komunikaci“⁴.

² Viz příloha č. 1.

³ Některé internetové zdroje považují Fahlmana za vynálezce a objevitele emotikonů, přestože on sám (in Smiley Lore) tvrdí, že emotikony existovali už dříve. On byl jen autorem pravidel jejich používání.

⁴ Fahlman, S.: Smiley Lore :-) Dostupné z: <<http://www.cs.cmu.edu/~sef/sefSmiley.htm>> [cit. 2010-06-03].

Převedení těchto řetězců na malé obrázky, jak to udělal Microsoft a AOL, bylo docíleno dnešní podoby emotikonů používaných v synchronní i asynchronní chatové komunikaci, v SMS nebo v e-mailech⁵. Některé verze programu Microsoft Word automaticky převádějí sekvenci znaků :-) na obrázky představující obličej, příp. jinou skutečnost. Obrázkovou formu budeme v našem uvažování nazývat *grafickou podobou emotikonu*, „neobrázkovou“ budeme označovat jako *textovou podobu emotikonu*.

⁵ Viz tab. č. 1: Nejčastěji používané emotikony.

2. Emotikony v odborné literatuře

Než shrneme poznatky jednotlivých autorů, pokusíme se charakterizovat elektronickou komunikaci, protože právě z ní se emotikony rozšířily a jsou s ní spojeny také v citovaných pracích.

2.1 Elektronická komunikace

Elektronickou komunikaci definuje Encyklopedický slovník češtiny jako „komunikaci realizovanou prostřednictvím sítě“. Dále upřesňuje, že faxování, zprávy na záznamníku a podobné formy komunikace pod ni nezahrnuje. Jiný názor zastává Kopecký (2007), který odlišuje elektronickou komunikaci podle typu zprostředkující techniky, tj. zprostředkovanou počítačem, notebookem, mobilním telefonem, webkamerami atd. Médium umožňující zprostředkování komunikace je produktem moderní techniky, což vyžaduje vyšší stupeň gramotnosti (Čmejková, 2003).

Komunikaci můžeme v praxi rozdělit na explicitní (vnější), pod níž rozumíme běžné sdělování zpráv, rozhovor, dopisování, přenášení informací jasně a zřetelně, a na implicitní (vnitřní), která se projevuje činy, chováním, jednáním (Gruber, 2005). Současná společnost nemůže vystačit s těmito dvěma typy, potřebuje sdílet velké množství informací, komunikovat rychle i na velké vzdálenosti, dorozumívat se s několika komunikačními partnery najednou. Tyto potřeby ovlivňují vývoj techniky a jsou i důvodem rozšíření elektronické komunikace. Počítače umožnily snazší práci s textem; dovolují ho editovat, zpracovávat graficky až nakonec, vkládat do něj obrázky, zvuky a jiné texty, opravovat (některé) gramatické chyby (Čmejková, 2003). Přístup k síti znamenal další rozšíření možností, „přinesl nové druhy textů (některé z nich jsou multimediální) i nové formy komunikace (tzv. interaktivní charakter optických textů)“ (Nekula, 2002, s. 220).

Komunikace zprostředkovaná počítačem nebo mobilem dovoluje komunikovat na velkou vzdálenost, obracet se na jednoho nebo více adresátů, přičemž komunikanti mohou být odděleni také časově. „Uvádí se, že elektronická komunikace kompenzuje nedostatek osobních setkání a uspokojuje tak nenaplněnou potřebu mezilidských vztahů.“ (Čmejková, 2003). Na počítačových sítích můžeme nalézt řadu společností, skupin, komunit, sociálních sítí, jež sdružují lidi s podobnými zájmy, názory, potřebami. Důvodů tohoto sdružování bude jistě mnoho a budou se individuálně lišit, ale domníváme se, že potřeba komunikace by stála na předních místech. Podle Čmejkové (2003, s. 51) „má před psaním do počítače mnoho lidí menší ostych než před psaním na čistý list papíru“.

Nové komunikační techniky umožňují realizaci nových komunikačních situací. Jejich jazyk a styl se tedy pravděpodobně bude odlišovat od situací, se kterými se setkáváme v běžné denní komunikaci, jejíž komunikáty náleží do prostěsdělovacího stylu (Čechová et al., 2008). V rozdílech mezi nimi uvádí Kopecký (2007, s. 9) základní prostředek komunikace (užitou formu komunikátu, podle Čechová et al., 2008) na prvním místě, v případě běžné komunikace mluvený jazyk, u elektronické psaný s dodatkem, že menší množství uživatelů realizuje mluvenou elektronickou komunikaci (prostřednictvím VoIP technologií). Čmejková (2003, s. 48) představuje styl elektronické komunikace jako „symbiózu stylových rysů příznačných pro komunikaci psanou i mluvenou“. To je patrné zejména v dialogických žánrech. Další autoři (např. Friedlová, 2002; Hašová, 2003; Hladká – Šmilauer, 2006; Hoffmannová, 2003; Mžourková, 2006; Newerkla, 2007) zastávají podobné stanovisko.

Mluvená forma bývá oproti psané více spontánní, komunikáty jsou „bezprostředně spjaty s konkrétní situací, za níž verbální komunikace probíhá“ (Čechová et al., 2008, s. 80). Mluvenost souvisí s ostatními objektivními faktory, mezi které řadí Čechová et al. (2008) ještě základní funkci komunikátu, kód jazykové komunikace, ráz komunikátu, místo a čas komunikace, adresáty, míru spontánnosti a připravenosti komunikace, téma a jeho uchopení. „Mluvená komunikace poskytuje mluvčímu řadu výrazových výhod plynoucích ze zvukové realizace komunikátu,“ uvádí Jelínek (2003, s. 707). Zvukové prostředky řadí Čechová et al. (2008, s. 81) mezi prostředky paralingvální, mimiku a gestikulaci mezi extralingvální. Obě skupiny doprovázejí mluvený projev a ukazují emocionální postoj mluvčího k obsahu komunikace a vztah k adresátovi. Hoffmannová (1994), vycházející z teorie kontextualizace⁶, říká, že vliv na interpretaci sdělení mají všechny prostředky prajazykové, prozodické neverbální (mimika, gesta, pohyby). Tyto znaky mají indexovou povahu a příznačná je pro redundance a vícefunkčnost.

V psaném komunikátu je podle Jelínka (2003) věnováno větší úsilí formulaci. Zřetel k adresátovi také rozhoduje o pečlivosti přípravy jazykových prostředků a jejich skloubení do textu. Psaný komunikát není možno, kromě některých zvláštních případů, měnit. „Při stylotvorném procesu psaném, a to s výjimkou soukromých sdělení, setrýváme většinou na dodržování jazykových a stylových norem, na respektování kodifikace.“

⁶ Teorii kontextualizace formuloval poprvé John J. Gumperz v r. 1974. V širokém pojetí zahrnuje kontext i neverbální činnosti participantů a situační aspekty, jež mohou být pro interpretaci jazykových výrazů relevantní. Dynamické pojetí kontextu je založeno na tom, že se kontext v interakci neustále vytváří a proměňuje díky společnému úsilí účastníků (Hoffmannová, 1994).

(Čechová et al., 2008, s. 82) Paralingvální a extralingvální prostředky jsou v psané komunikaci nahrazeny např. explicitními příslovci a částicemi, modálními modifikacemi slovesa, prostředky metajazykovými (Jelínek, 2003, s. 707) a grafickými (druh a barva písma, podtrhávání, odstavce, grafická úprava řádků, grafické znaky a symboly) (Čechová et al. 2008, s. 81).

Elektronická komunikace využívá prostředků mluvenosti a psanosti různou měrou podle žánru textu. Např. Čmejrková (2003, s. 50) uvádí: „Třebaže se e-mailová komunikace opírá o jazyk psaný, sami uživatelé e-mailu nejčastěji charakterizují e-mailové komunikáty jako mluvené.“ Psané elektronické komunikáty dialogické povahy mají blízko k bezprostřednímu rozhovoru; repliky jsou silně kontextově zapojeny, díky rychlému přenosu navozují dojem sdílené situace, vyjádření je eliptické, redukované, zkratkovité (Hoffmannová, 2003). I psané monologické texty jsou výrazně ovlivněny mluveností, jak ukazuje Newerkla (1999). „Úsilí o jazykovou ekonomii, typickou pro mluvenou řeč, se projevuje u tohoto typu výměny informací velmi nápadně“ (Niševa, 2003, s. 220). Jedním z prostředků nahrazení paralingválních a extralingválních prostředků jsou emotikony, jimiž se budeme zabývat později.

Většina elektronických komunikátů je psána za účelem zaujmout, přitáhnout pozornost, příp. přímo iniciovat kontakt. To vede k vytváření specifického jazyka, někdy označovaného jako *internetí mluva*⁷. Hašová (2002) a Hoffmannová (2003) se zabývaly jeho charakteristikou na materiálu SMS a e-mailů. Nejvýrazněji se na jeho podobě podílí technické možnosti zprostředkujícího média, např. rychlost doručení, délka sdělení, možnost psát s diakritikou, vkládat grafické symboly.

K dalším charakteristikám elektronické komunikace patří anonymita uživatelů. Důležitá je volba nicku (přezdívky), která bývá ve většině případů prvním krokem k zapojení se např. do chatové konverzace, nebo diskuse. Příspěvky tedy na jedné straně mají autora, na straně druhé si každý uživatel může svou „virtuální“ identitu určit sám, nikdy nevíme, zda je skutečně tím, za koho se vydává. Žánry elektronické komunikace

⁷ Internetí mluva, zkráceně netí mluva, je podle Hašové (2002, s. 209) typem zvláštního jazyka se specifickými jazykovými prostředky. Mezi ně patří emotikony, zkratky českých i anglických slov (tzv. akronymy), anglicismy, zkrácené podoby frekventovaných českých slov (např. *poe* místo *protože*), výrazy složené z čísel a písmen (např. *GR8* místo *great*), zjednodušení hláskových skupin *ks*, *kv* (např. *qetina* místo *květina*), zkrácené česko-anglické kombinace (např. *taxory* místo *tak sorry*), fonetizované podoby slov (např. *neska* místo *dneska*), výrazy bez diakritických znamének. Hoffmannová (2003, s. 63) tento způsob využití jazyka v komunikaci prostřednictvím zpráv SMS označuje jako technojazyk.

můžeme rozdělit na veřejné⁸ a soukromé, u některých lze kombinovat obojí. Např. na chatu si může uživatel vybrat mezi veřejnou komunikací, tj. jeho příspěvky se budou ukazovat všem návštěvníkům jedné místnosti, nebo komunikací realizovanou šeptáním, tj. jeho příspěvky budou k dispozici pouze jednomu vybranému komunikantovi (Friedlová, 2002).

Účastníci běžné denní komunikace jsou omezeni časem a prostorem, v němž se během komunikace nachází. Elektronická síť umožňuje spojení na velkou vzdálenost, rychlost přenosu nevytváří překážku, interakce budí dojem přirozenosti. Konverzace probíhá z domova, pracoviště, příp. jiného místa, komunikanti nejsou pod tlakem času a mohou komunikovat libovolně dlouho (Čmejková, 1997). Žánry elektronické komunikace budí dojem kontaktní a konverzační funkce podobně jako např. dopisy, rozhovor, na rozdíl od nich jsou však živější, „nepůsobí tak apaticky a letargicky“ (Hoffmannová, 2003, s. 60). Přibližují se tak mluvenému rozhovoru. Ačkoli účastníci dialogické elektronické komunikace mají možnost opravy chyb a překlepů, nevyužívají ji. To je dílem dáno technickými překážkami, které jsou dnes odstraněny⁹, dílem návykem psaní bez diakritiky. Motivací k vynechání diakritiky je dále pohodlnost, snaha psát rychle a nezdržovat se hledáním kláves (Hladká – Šmilauer, 2006).

Možnost komunikovat s více než dvěma komunikanty zároveň je dána vlastnostmi zprostředkujícího média, hlavně písemnou formou komunikace a schopností média uchovávat a editovat text. Niševa (2003, s. 221) hovoří o elektronickém multilogu, který umožňuje „výměnu myšlenek a nálad jen v nepřímém a často velice dynamickém kontaktu, většinou mezi více než dvěma účastníky

Intertextualita se projevuje výrazně zvláště v elektronické komunikaci po síti. Počítače umožňují snadné kopírování a vložení části textu, takže pisatel může ve své reakci na sdělení jiného mluvčího snadno připomenout i jeho repliku, může ji začlenit do své, vyjadřovat se k jedné její části, aniž by zapomněl ostatní. Tento typ intertextuality nazývá Hoffmannová (2006, s. 164) *technickým*. Kromě něj se v elektronické komunikaci uplatňuje také intertextualita v nejširším slova smyslu, např. aluze, citáty, pseudocitáty (tamtéž). Texty publikované na internetu se mohou chovat jako hypertext, prostřednictvím

⁸ „Veřejný text je určen širšímu až širokému okruhu příjemců, k nimž autor nemá žádný osobní vztah“ (Mareš, 2003, s. 99).

⁹ Počítačová komunikace se rozšířila z amerického prostředí. Pisatelé, kteří chtěli psát v jiném jazyce než angličtině zpočátku neměli možnost využívat ortografický systém svého jazyka, tj. uživatelé češtiny museli psát bez diakritických znamének. Dnes přístroje zprostředkující komunikaci většinou umožňují českou diakritiku používat. Problém může přetrvávat v důsledku rozdílu mezi kódováním různých počítačů (Hladká – Šmilauer, 2006).

jednoho odkazu se lze dostat k informacím a internetovým stránkám ze zcela jiného, nepříbuzného oboru (Newerkla, 1999).

K dalším vlastnostem elektronické komunikace řadí Kopecký (2007) otevřenost a neřízenost, což znamená možnost využívat různé komunikační kódy a komunikační kanály, dále závislost na technologickém zabezpečení a na počítačové gramotnosti komunikujících.

Jazyk elektronické komunikace je spjatý s charakteristikami psaného a mluveného modu, k nimž náleží distinkce pomíjivost/trvalost, spontánnost/připravenost, bezprostřednost/plánovitost, kontextová závislost/nezávislost, časový tlak/ možnost časového odkladu, nemožnost/možnost oprav při produkci textu, nemožnost/možnost vracet se zpět k textu, expresivita, atd. (Čmejrková, 1997) Také zde je platná konfigurace rysů, kterou Mareš (2003, s. 100) stanovil pro verbální komunikaci:

- a) oficiálnost – veřejnost – formálnost – psanost i mluvenost – spisovnost
- b) neoficiálnost – neveřejnost – neformálnost – mluvenost s převahou nespisovnosti nebo psanost s převahou spisovnosti.

Elektronickou komunikaci můžeme také rozdělit na synchronní, probíhající v reálném čase, a asynchronní (Kopecký 2007). Podle tohoto kritéria tedy rozlišuje tyto druhy:

1) synchronní komunikace – videokonference a videofóra, chaty, komunikace prostřednictvím IM (např. IRC, ICQ); mluvené typy elektronické komunikace: mobilní a internetová telefonie,

2) asynchronní komunikace – základními typy: e-maily, knihy návštěv (*guestbook*), SMS; dále sem řadíme: blogy, různé asynchronní vzkazníky (např. internetové diskuse, diskusní fóra).

2. 2 Netiketa

Každý systém a každá společnost mají svoje pravidla, v nichž je dáno, co se nesmí, příp. smí dělat. Komunita uživatelů internetu se už od počátku vývoje této sítě dohodla na souboru pravidel slušného chování. Jejich platnost se přenesla do současnosti. Pravidla označujeme výrazem *netiketa* (z anglického Network Etiquette, tedy „síťová etiketa“). Jedná se o neoficiální sbírku pravidel, tradic a zásad, upřesňujících chování uživatelů a vedení elektronické komunikace. Přestože v obecném výkladu slova netiketa panuje shoda, praxe (tj. konkrétní psaní internetových textů) se liší. „Někde chápou netiketu spíše jako

provozní řád sítě, jinde jako pravidla pro autory elektronických publikací,“ píše Satrapa (Lupa, 2005)¹⁰.

Pravidla pro chování v síti upřesňují tzv. RFC dokumenty (z anglického Request for Comment, česky žádost o komentář). „Tyto dokumenty nejprve procházejí procesem schválení a poté jim je přiděleno číslo, pod kterým je lze vyhledat v seznamu pravidel na <www.rfc.net>. Přestože mnoho pravidel je pro odborníky, existují některá i pro běžné uživatele“ (Kopecký, 2007, s. 11). Mezi ně patří dokument RFC 1855 Netiquette Guidelines, schválený v r. 1995. Od té doby prošel internet vývojem, takže RFC 1855 není aktuální.

Základní zásady netikety vycházejí z obecných pravidel slušného chování. Předně by si měli pisatelé uvědomit, že adresátem sdělení je živý člověk. Psaní na klávesnici a čtení z monitoru poskytuje dojem neosobní, „odlidštěné“ komunikace, která v kombinaci s pocitem anonymity může vést k agresivnímu, nepřátelskému chování plnému nekontrolovaných emocí. Satrapa (2005) proto doporučuje zamyslet se před odesláním příspěvku nad tím, zda by autor řekl své sdělení v neupravené formě adresátovi do očí.

V případě slovního napadení se doporučuje, podobně jako v běžném životě, nenechat se vyprovokovat, odolat pokušení urážet, nadávat a zesměšňovat. Autoři těchto naučení vědí, že je to obtížné, ale jak uvádí Žemlička (2003, s. 28) „v opačném případě zpravidla dochází k ostré výměně nicneříkajících vulgárních zpráv, kterými pouze ztrácíte čas“. Argumenty ve sporu by měly směřovat k věci, ne k osobě pisatele.

Uživatelé e-mailu a jiných forem elektronické komunikace by neměli čekat, že jim adresát odpoví ihned. Jeho povinností není reagovat a nikdo ho k tomu nemůže nutit. Je-li zpráva důležitá, doporučuje se využít jinou formu komunikace, např. zatelefonovat. „V praxi většinou příjemce na elektronickou zprávu reaguje nejpozději do druhého (pracovního) dne,“ píše Žemlička (tamtéž). Majitel e-mailového účtu by měl pravidelně kontrolovat doručenou poštu, pokud si účet založí a dá o něm vědět známým.

Při psaní by nikdo neměl zapomínat na skutečnost, že ostatní o jeho osobě zpravidla nic nevědí. Představu si vytvoří až po přečtení příspěvku a podle toho také formulují svou reakci. „V digitálním médiu platí, že já jsem text“ (Škodová, 2001, s. 95). Proto se doporučuje věnovat pozornost vnější stránce projevu, tj. dávat si pozor na pravopis, překlepy, dbát na čitelnost (malé písmo a tmavé pozadí čtení znesnadňují) a samozřejmě i na obsah. Psaní VELKÝMI PÍSMENY znamená v celé elektronické komunikaci křičení,

¹⁰ Jedná se o článek publikovaný na serveru o českém internetu Lupa. Satrapa, P.: Netiketa. (online) 2005. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/netiketa/>>.

zvýšený hlas. Pokud je potřeba slovo nebo část sdělení zdůraznit, pisatel může použít styly formátování, např. **tučné označení**, podtržení, **jiný styl písma**, *kurzivu*.

Je lepší být stručný a psát k věci, než dlouze opisovat téma a neřící k němu nic podnětného. „Nezapomínejte, že váš příspěvek bude čtenáře stát čas a přenosové pásmo. Zodpovídáte za to, že je nebude (nebudou) považovat za vyplývané“ (Satrapa, 2005). Pokud chce pisatel citovat, ať už předchází příspěvatele, nebo jiný text, měl by vybrat jen relevantní část. Posílání velkého objemu dat zatěžuje a zpomaluje systém, může dokonce způsobit jeho zhroucení. Dnešní uživatelé počítačů mají k dispozici programy k zmenšení objemu dat (např. komprimací), měli by jich proto využívat. Odesílání nevyžádaných zpráv, např. obrázků, vtipů, falešných varování, zpravodajských článků či jejich přeposílání, by mělo být pouze výjimečné. Není ohleduplné zahlcovat adresátovu schránku. Někteří uživatelé si ani nepřejí dostávat tyto „žertovné“ zprávy, odesílatel by měl respektovat jejich přání.

Pro potřebu rozlišení důležitosti a relevance příspěvku se u e-mailů a diskusních komentářů nacházejí položky označené jako „Věc“, „Předmět“ nebo „Nadpis“. Jejich vyplněním pomáhá pisatel adresátovi orientovat se ve velkém množství doručené pošty. Toto označení by mělo vystihovat obsah textu. Přitom platí podobné pravidlo jako u vytváření odstavců: každý nový příspěvek, e-mail, zpráva apod. má vyjadřovat jednu myšlenku.

Sdílení informací patří k základům práce na síti. Najít si požadované znalosti nebo data nepředstavuje pro internetové vyhledávací problém, s porozuměním však nejlépe pomůže znalec. První krok hledání informací by však měl směřovat do archivu již zodpovězených dotazů (často označených jako FAQ, neboli Frequently Asked Questions, v českém překladu často zodpovídané dotazy). Teprve poté se doporučuje předložit otázku. Za slušné se v netiketě považuje poradit, jestliže se oslovený v problematice vyzná.

Jonu Postelovi, jednomu z hlavních editorů dokumentů RFC, bývá připisován následující výrok: „Buďte konzervativní v tom, co odesíláte, a liberální v tom, co přijímáte.“ To znamená, aby každý uživatel věnoval pozornost především svému chování, byl tolerantní k chybám druhých, snažil se jim pomoci a aby se sám řídil netiketou. Veřejná kritika, tj na internetové stránce přístupné více než dvěma uživatelům, by měla následovat až po soukromé, uskutečněné např. prostřednictvím e-mailu.

Součástí pravidel je také respektování soukromí ostatních uživatelů. Možnost využívat přezdívky a falešná jména neznamena, že nelze uživatele v síti vypátrat.

Nelegální činnost prováděná na síti nebo jejím prostřednictvím samozřejmě právně postižitelná je a počítačové specialisté dovedou zjistit totožnost uživatele ze záznamů, které se o něm ukládají na síti.

Pravidla netikety se odvíjí od internetového prostředí. Na chatu se uživatel setká s jinými zvyklostmi než v odborné konferenci. Je proto vhodné přizpůsobit se okolnímu prostředí, což znamená dbát na formální stránku svých příspěvků.

Co se týče emotikonů, pisatel by s nimi měl nakládat opatrně, jedná se totiž o expresivní výrazové prostředky, jejichž doménou je pouze neformální komunikace. Baránek (2000, s. 11) doporučuje řídit se následujícím pravidlem: „*Koho neznám, na toho se neksichtím.*“ Občasné užití emotikonů je vhodné pro dokreslení tónu, ve kterém komunikace probíhá, a ozřejmení, zda se jedná o vtip, ironii nebo vážně míněnou poznámku (Fridrich, 2007).

Nepovažuje se za vhodné zasílat jich v jednom příspěvku velké množství, protože znesnadňují čtení příspěvku. Grafické emotikony vytváří barevný text, a to znesnadňuje jeho čtení nebo rychlou orientaci v něm.

2. 3 Pojetí emotikonů v odborné literatuře

Výraz *emotikon* (příp. emotikona) je složen z anglických slov „emotion“ (emoce) a „icon“ (ikona, obraz). „Emotikon je symbol utvořený pomocí grafických znaků nebo obrázků pro vyjádření pocitů, duševních stavů, užívaný v písemné elektronické komunikaci“ (Martincová, 2004). Jako český ekvivalent se používá výraz *smajlík* (v plurálu *smajlíky* i *smajlíci*), případně expresivní *ksichtík* nebo *xichtík*, přičemž *smajlík* je všeobecně nejužívanější.

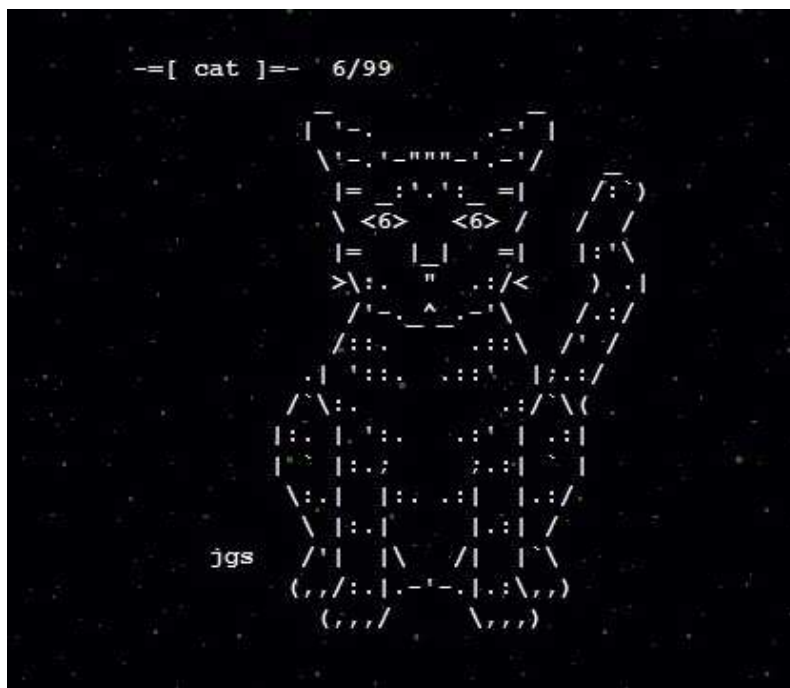
Chápání výrazů *emotikon* a *smajlík* nám může upřesnit internetová encyklopedie Wikipedie, jejímž příspěvatelem se může stát každý uživatel internetu. Ačkoli není tento zdroj odborný, uvádíme jej, abychom doložili pohled laické veřejnosti na chápání pojmů. Autor, příp. autoři, hesla uvádí dva významy výrazu *smajlík*: v užším smyslu jako „stylizovaný obrázek smějící se lidské tváře, nejčastěji v podobě žlutého kruhu s dvěma tečkami představujícími oči a obloučkem představujícími ústa“, v širším se jedná o libovolný emotikon, tedy nejen ten usmívající se.

V odborné literatuře, kterou uvádíme dále, jsme se setkali s užíváním obou pojmů jako úplných synonym.

Emotikon je tvořen grafickými znaky, mezi něž patří interpunkční znaménka, písmena, číslice a další speciální znaky, např. závorky, symboly pro matematické operace.

„Obvykle jde o tři běžné ASCII znaky¹¹ poskládané do logického sledu (nejčastěji: oči-nos-ústa)“ (Žemlička, 2003, s. 83), můžeme se také setkat s úspornou verzí oči-ústa. Význam emotikonu vyvstane po otočení hlavou o devadesát stupňů doprava.

Emotikony lze chápat jako nejjednodušší formu umění ASCII artu (z anglického American Standard Code for Information, v překladu americký ustálený kód pro výměnu informací, slovo „art“ znamená v angličtině „dovednost, umění“). Tuto uměleckou formu lze vytvářet v jakémkoli textovém editoru za použití neproporcionálního fontu, tj. všechna písmena budou mít stejnou šířku (např. písmo Courier New). „Cílem je dosáhnout kompatibility na různých platformách – a to jak hardwarových, tak softwarových“ (tamtéž, s. 85). Používá se tam, kde dochází k přenosu nebo zobrazení textu snadněji než grafikou, ale i v případech, při nichž přenos obrázků není možný, např. na negrafických počítačových terminálech, psacích strojích, ve starších počítačových sítích, dříve i e-mailu. Praktickou výhodou ASCII artu je univerzálnost a menší velikost oproti obrázkům v jiném formátu (např. JPG, GIF), zápory plynou z omezených možností, vyplývajících z jeho podstaty.

Obr. č. 1: Ukázka ASCII artu

Zdroj: <<http://www.geocities.com/SoHo/7373/>> [cit. 2010-19-03]

¹¹ Tabulka ASCII obsahuje 256 znaků. Prvních 128 symbolů (0 až 127) se označuje jako standardní znaková sada, zbývající znaky (128 až 255) se nazývají rozšířená znaková sada. Ta se nejčastěji využívá pro specifické znaky různých národních ortografických systémů, proto nemusí být kompatibilní na různých platformách a dochází k „špatnému“ dekódování (Žemlička, 2003).

Problematika emotikonů si v lingvistice své místo zatím spíše hledá. Informace jsme proto museli čerpat také z textů počítačové sféry. Jedinou dosavadní monografii o emotikonech v českém jazyce vydal Tomáš Baránek (2000) pod názvem *Smileys*. Tato práce představuje spíše uživatelskou příručku, jejíž cílem je vysvětlit laikům používání emotikonů. Populárně naučným stylem vykládá autor funkce podle jeho názoru základních emotikonů na příkladech. U sady méně používaných emotikonů, neboli „pro zběhlé“, a zřídka používaných, nazvané „pro profesionály“, ukazuje jejich význam na kontextově nezapojených větách.

Mezi další příručky patří již citovaná práce *E-mail, chat, sms* od Martina Žemličky. Podtitul upřesňuje, že se jedná o „praktického průvodce elektronickou komunikací“. Text má učebnicový charakter, je rozdělen na část teoretickou, v níž jsou zjednodušeně vysvětlovány termíny z počítačové oblasti, fungování procesů, specifika jednotlivých forem elektronické komunikace a pravidla netikety. Část praktická učí čtenáře velmi názorným způsobem práci s programy a aplikacemi, např. vytvoření e-mailové schránky. Emotikony nalezneme v kapitole nazvané „Emotikony, ASCII art a zkratky“. Autor poskytuje pouze rady pro jejich použití a uvádí krátký seznam nepoužívanějších a méně častých bez kontextu.

Základním zdrojem lingvistického pojetí našeho tématu jsou články uveřejňované v odborných časopisech a sbornících. Autoři těchto textů se zaměřili buď na elektronickou komunikaci jako celek, nebo na jednu její formu a v tomto kontextu se emotikonům věnovali. V následujících odstavcích shrneme poznatky od jednotlivých autorů.

Světla Čmejrková se zabývá jazykem a stylem elektronické komunikace dlouhodobě. Jednou ze základních, často citovaných studií je *Čeština v síti: psanost či mluvenost?* (1997), která se zabývá dialogickými žánry, nejvíce prostoru však věnuje analýze e-mailové komunikace. Za jeden stylový rys nově se utvářejícího typu dialogu označuje také emotikony, která vyjadřují gesta a činnosti provázející psaní textu. V článku o jazyku a stylu elektronické komunikace (2003) shrnuje své dosavadní pojetí, nové informace k problematice emotikonů neuvádí.

Do sborníku o českém jazyce na internetu Čmejrková (2006) přispěla také. Emotikon zde popisuje jako „znak blízkého kontaktu na velkou vzdálenost“ (s. 4). Porovnává ho s otazníkem a vykřičníkem, jimiž napodobujeme v textu intonaci otázky a emocionalitu. Na rozdíl od těchto interpunkčních znamének je emotikon zatíženější, jedná se „ikon a index autorova rozpoložení“ (s. 4).

Lucie Hašová (2002) považuje emotikony za důležitou součást komunikace probíhající prostřednictvím krátkých textových zpráv (SMS). Zdůrazňuje jejich schopnost zkrátit text, příp. nahradit, doplnit či upřesnit jeho význam, což je pro komunikaci prostřednictvím SMS žádoucí, neboť jedna zpráva SMS poskytuje pisateli pouze 160 znaků. Ze stejného důvodu je doporučováno používat „malou formu“ emotikonu, tj. bez nosu. Uvádí výčet šesti častých emotikonů společně s jejich významem, pro zajímavost ještě přidává čtyři méně známé. V tomto článku se Hašová věnuje i dalším prostředkům tzv. (inter)netí mluvy¹².

V článku též autorky věnovanému zkoumání internetových klubů (Hašová, 2003) se setkáváme s rozvedením výkladu o emotikonech, opět v rámci stylové charakteristiky žánru. Hašová dělí emotikony na kladné, vyjadřující žert, zlehčení problému, a záporné, použité v případě nelibosti. Toto rozdělení dvou základních emotikonů :-) a :-(včetně pravidel jejich použití odpovídá návrhu Scotta Fahlmana z osmdesátých let 20. století. Rozdělení na kladné emotikony, tzv. smajlíky (z ang. *smiley*), a záporné, frouníky (z ang. *frowney*) se zabýváme v páté kapitole.

Emotikony jako rys chatové komunikace popisuje Dita Friedlová (2002). Uživatelé chatu vyjadřují expresi buď lexikálně, nejčastěji částicemi a vulgarismy, nebo graficky. Druhý případ patří k typickým rysům elektronické komunikace. Realizuje se prostřednictvím emotikonů a grafické podoby slova, např. mnohonásobným opakováním grafémů. Emotikony a obrázky nahrazují paralingvistické prostředky, které označujeme jako kinetické¹³.

Eva Jandová (2006) se také věnovala emotikonům v rámci chatové komunikace. Rozlišuje je na textové, které jsou starší, a grafické, jež našly oblibu u všech návštěvníků chatu, protože nemusí být psány znak po znaku, ale stačí je vložit kliknutím myši. V rozborech textů chatové komunikace autorka přepisuje pouze textové emotikony, grafické uvádí jako kombinaci číslic a hvězdiček, přičemž číslice označuje pořadové číslo zvoleného emotikonu podle nabídky na chatu. Nejčastěji používaný emotikon, který původně nesl označení *smiley*, tedy :-), byl podle autorčina názoru předobrazem ostatních, jež chápe jako jeho modifikace.

¹² Viz poznámka pod čarou č. 8.

¹³ Kinetika, příp. kinesika, studuje funkční využití lidského těla při komunikaci. Podle Čermáka (2007) se zabývá především pohyby celého těla (postoje, držení a dílčí pohybové projevy), pohyby obličeje (mimika, tj. jak výrazné a vědomé nápadné signály tváře, tak méně výrazné a polovědomé výrazy) a pohyby rukou (doteky při blízkosti, např. pohlazení, nebo gesta, posunky při jisté vzdálenosti).

Krátký příspěvek Svatavy Škodové (2001) k problematice webového chatu obsahuje samozřejmě i informace o emotikonech. „Smajlíky totiž patří do digitální komunikace stejně neodmyslitelně jako skutečná mimika k projevu verbálnímu“ (s. 98). Některé typy emotikonů jsou vázané, podobně jako gestikulace, na jiné kultury, např. japonské emotikony se čtou zleva doprava a nejsou pootočené o devadesát stupňů.

Jana Hoffmanová (2003) se zabývala emotikony v soukromé elektronické korespondenci. Vyzdvihuje u nich schopnost zprostředkovat v nejkratší možné podobě pisatelovy pocity, nálady a jeho hodnocení skutečnosti. Emotikony patří mezi projevy jazykové úspornosti v textech SMS zpráv, používají se však i v ostatních žánrech soukromé elektronické komunikace.

Emotikony, definované jako „ikonické znaky napodobující lidskou mimiku, které vznikly složením ze znaků ASCII“, řadí Zdeňka Hladká (Hladká – Šmilauer, 2006) k specifickým rysům elektronické komunikace, konkrétněji e-mailu a SMS. Všechny jmenované grafické a pravopisné prostředky se totiž nacházejí v obou druzích textů. Ovšem jediné emotikony mají potenciál šířit se i do ručně psané komunikace, zejména u mladých lidí. Autorka v závěru studie poukazuje na potřebu dalšího zkoumání emotikonů.

Božana Niševa (2003) řadí emotikony a akronymy mezi internacionalizmy. Oba druhy jazykových prostředků jsou výsledkem snahy po všeobecně srozumitelných elektronických znacích, jejichž potřeba vyvstala už v počátcích mezinárodního rozšíření internetu. Autorka rozebírá emotikony podle tří kritérií: výskytu a funkce v textech, sémiotické stránky a stylové stránky. Z hlediska výskytu je můžeme najít „zpravidla u těch syntaktických částí, kde je největší potřeba kompenzovat vysokou významovou zatíženost, popř. nejasnost textu“ (s. 221). Jedním z důvodů jejich použití je expresivita, rys elektronických komunikačních situací. Po stránce sémiotické se emotikony autorce jeví jako prostředky překonávání polysémie, která vzniká „vzájemným působením jazykových znaků v neosobním a psaném interaktivním rozhovoru“ (s. 221). Emotikony jsou součástí specifických funkčně-stylových znalostí jedince.

Internet a elektronická komunikace se také dostala do zájmu psychologie. David Šmahel (2001) podotýká, že emotikonů v praxi používá většina lidí maximálně pět. Jejich interpretace závisí na jedinci, tedy na tom, jak je každý uživatel sám používá. Také upozorňuje na odlišnost od základních lidských vzorců chápání gest, mimiky a intonace hlasu, které jsou většině lidí (v rámci stejné kultury) dané, zatímco u emotikonů tomu tak není.

Nejvíce informací o emotikonech a jejich významech najdeme na internetu. Většina článků a webových stránek se zabývá významem jednotlivých druhů emotikonů. Podrobný seznam uvádí např. <www.3000emoticons.cz>. Tyto stránky autoři pravidelně aktualizují, lze tedy na nich nalézt emotikony vytvořené v nedávné době. Správci stránek uvádějí odkazy na články o historii a rozšíření emotikonů.

Z internetových zdrojů jsme se dozvěděli o specifické skupině emotinů, které se odlišují od těch, kterými se zabývaly všechny výše uvedené osoby. Jedná se lineární, neboli japonské, emotikony. Vycházejí ze stylu manga, tedy z japonských komiksů¹⁴, a čtenář nemusí kvůli jejich rozluštění naklánět hlavu, protože nejsou přetočené. Na rozdíl od „západních“ jsou nejčastěji tvořeny sekvencí oči-ústa ^_^ nebo oči-nos *-*. Znak pro ústa lze vynechat ^ ^. Části obličeje, tvořící emotikon, mohou být uzavřeny v závorkách [^_^] (^_^), jež naznačují jeho hlavu. Znaky mimo závorku signalizují další části těla, např. ramena v emotikonu m[^_^]m. Doposud nebyla vydána česká příručka o japonských emotikonech podobná Baránkově knize *Smileys*, proto čerpáme z internetových stránek, např. <<http://vercin-svet.blog.cz/0708/japonsky-smajlici>>, <www.3000emoticons.cz>, <www.wikipedie.cz>. Podle nich jsme také sestavili tabulku v přílohách (tab. č. 5).

¹⁴ Viz příloha č. 3.

3. Přehled nejčastěji používaných emotikonů

V této krátké kapitole podáváme přehled nejčastěji používaných emotikonů s vysvětlením jejich významu. Použití v kontextu je obsahem následující kapitoly. Podotýkáme, že emotikony jsou součástí neformální elektronické komunikace a jejich počet není omezen, nové neustále vznikají.

:-) nebo :) značí smích, štěstí, humor, vtip. Baránek (2000, s. 17) tvrdí, že pomlčka „přidává úsměvu na serióznosti“. Jedná se spíše o nepotvrzenou domněnku, podle našeho názoru vnímají uživatelé oba emotikony jako synonyma a záleží na jejich zvyklosti, který použijí. Tento emotikon je nejpoužívanější, proto má různé varianty, např. :o) nebo :c)

Po zavíračce jsme blbli ve vodě a ještě lépe se poznávali :-)

(Top Dívky, 2003, č. 9, září, s. 40)

Nesmysl, já už nedělám do školy (vysoké) nic dva týdny a ještě mě to nechybí :)

(zdroj: <<http://rebelnik.blog.cz>> [cit. 2010-03-04])

Můžeš si přečíst názory na nevěru, příběhy o podvádění, ale taky samozřejmě nechybí SMSky, citátky a další láskovací vychytávky :o)

(Top dívky, 2003, č. 11, listopad, s. 40)

Poprvé po dvou letech jsem se zase dokázala opít do stavu krapet veselého :c)

(zdroj: <<http://b.veriss.sblog.cz>> [cit. 2010-03-05])

:-(nebo :(vyjadřuje opak prvního uvedeného emotikonu. Znamená smutek, naštvání, nelibost, mračení se.

Ale jako v každém vztahu, tak i v našem přišly krize :-(

(Top Dívky, 2003, č. 11, listopad, s. 40)

ve čtvrtek si jdu napsat ten test, co už maj všichni za sebou :(

(zdroj: <<http://www.facebook.com/home.php?#!/?ref=home>> [cit. 2010-03-05])

:-D označuje hlasitý smích.

já se stěhuju v únoru do Prahy :-D

(zdroj: <<http://www.facebook.com/home.php?#!/?ref=home>> [cit. 2010-02-03])

Podobný význam má emotikon :-)). V zásadě platí pravidlo: čím více závorek, tím větší míra pobavení. Počet závorek a ostatních znaků na pozici úst závisí na prostoru, který má pisatel k dispozici, a na jeho ochotě mačkat příslušné tlačítko klávesnice.

Vycestuj jako au-pair. Teda pokud nemáš vyloženě alergii na malý děti. :))) (Top dívky, 2008, č. 6, červen)

pragmatický, dík, pobavil jsi mě! :DDDD

(zdroj: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=654176>)

[cit. 2010-02-20])

:-((vyjadřuje větší míru smutku, neštěstí, špatné nálady. Pro počet závorek platí to samé jako u jeho protikladu.

;-) naznačuje mrkání. Může tedy znamenat smích s potlačením slz (Žemlička 2003, s. 84), svádění, utahování si z někoho (Baránek 2000, s. 22), ironii, nevážné sdělení.

Ahoj čtenářko, my holky už jsme prostě takové, že jsme se sebou málokdy spokojené ;:-)

(Šťastná třináctka, dostupné na <http://www.magazin13.cz/index.php?okno=janoporad>) [cit. 2010-03-04])

:-o znamená údiv, překvapení. Písmeno „o“ naznačuje otevřenou pusou. Baránek (2000, s. 28) rozlišuje emotikon s velkým a malým písmenem „o“, přičemž velké má značit větší úžas, přímo zděšení. Žemlička se domnívá, že tento emotikon znamená polibek. Tento výklad je ojedinělý i tištěné literatuře i na internetu.

Jay: Máte těžkej mindrák. Víte o tom?? :-O

(zdroj: <http://zena.centrum.cz/volny-cas/uspesna-zena/2009/5/17/clanky/simona-monyova-zeny-maji-ve-vztazich-prehnana-ocekavani/>) [cit. 2009-06-17])

:-p nebo :-P, jako varianta bez sémantického rozdílu, označuje emotikon s vyplazeným jazykem. Uživatel jím dává najevo výsměch, (škodolibou) radost.

skutečnou predlohou byl jiste velmi rozumny muz.... :p

(zdroj: <http://zena.centrum.cz/volny-cas/uspesna-zena/2009/5/17/clanky/simona-monyova-zeny-maji-ve-vztazich-prehnana-ocekavani/>) [cit. 2010-06-17])

;-(- nebo :'-(- nebo :'(značí pláč. Baránek rozlišuje mezi pláčem ze smutku a z radosti, ten se odlišuje použitím pravé závorky.

Častý emotikon je také :-* s významem polibku.

*koukám na televizi, už jen ten miláček mi tady chybí, ale všeechno bude :-**

(zdroj: <<http://www.facebook.com/home.php?#!/?ref=home>> [cit. 2009-05-07])

8-) nebo B-) zobrazuje tvář s nasazenými slunečními brýlemi. Uživatel jím manifestuje svou pohodu, dobrou náladu. Sluneční brýle mohou také odkazovat k „frajerství“.

Já, ty a Picasso 8-)...bude mazec

(zdroj: <<http://profil.lide.cz/gothic.tom/profil/>> [cit. 2009-05-17])

Všechny emotikony nejsou chápány stejně, záleží na jejich použití v kontextu a na jejich vnímání uživatelem. V zásadě používají uživatelé nejčastěji ty emotikony, které vyjadřují základní lidské pocity, jako radost, smutek, překvapení, hněv. Jednotlivé emoce však zatím nemají jednotný emotikon, o čemž svědčí i neshody v literatuře.

Lhostejnost a nezáměr značí podle Žemličky :-|, podle Baránka :-I.

:-/ znamená v Žemličkově seznamu „skepsi, nerozhodnost nebo rozladěnost“ (2003, s. 84), u Baránka rozpaky, nevědomost nebo nerozhodnost.

počítám fyziku:-/

(zdroj: <<http://www.facebook.com/home.php?#!/?ref=home>> [cit. 2009-05-12])

:-@ popisují oba srovnávání autoři shodně jako výraz velkého křiku. Internetová encyklopedie Wikipedie jej ale označuje jako „zmatení/polibek“.

Hus nebo budu zly! :-@ :-@ :-@ ... :-P

(zdroj: SMS)

4. Materiál a metodika

K hlavním cílům bakalářské práce patří shrnutí dosavadních poznatků české odborné literatury o emotikonech a analýza textů, v nichž se emotikony nacházejí. V úvodu práce říkáme, že se zaměříme na hledání emotikonů ve třech zdrojích textů: elektronických, tištěných a ručně psaných. Tato kapitola upřesňuje způsob hledání a výběru v uvedených oblastech.

4.1 Sběr materiálu

Texty jsme shromažďovali v období třinácti měsíců, konkrétně od května 2009 do června 2010, přičemž byla u každého ze tří zdrojů zvolena jiná metoda. Elektronické komunikace je velmi rozsáhlá, proto jsme vybrali texty ze soukromé i veřejné¹⁵ oblasti. K prvnímu typu náleží dialog probíhající prostřednictvím programu ICQ, náležitých do kategorie instant messaging, a SMS zprávy, autory těchto textů byli mladí lidé ve věku 18–26 let. K druhému typu řadíme blogy a webové chaty (s výjimkou tzv. šeptání). Analyzované ukázky blogů patřily v určitý den podle stránky <www.blog.cz> k pěti nejnavštěvovanějším článkům. V případě webového chatu byly ukázky vybrány z kategorií „Volný čas“ a „Koníčky a zájmy“. Informace o pisatelích internetových textů přejímáme z jejich profilů, tedy z informací, které se oni sami rozhodli zveřejnit, a zdržujeme se dalšího komentáře, neboť ověřování jejich pravdivosti není předmětem naší práce. Za autory blogových a chatových textů proto považujeme mladé osoby od 13 do 26 let¹⁶.

Co se týče tištěných textů, v nich jsme se přímo zaměřili na periodika určená mladým lidem, protože podle elektronických zdrojů se emotikony objevovaly v textech mladých uživatelů. Pro stejnou věkovou skupinu jsou určeny časopisy *Dívka*, *Top Dívky*, *Bravo Girl!*, *Studenta* a *Študák*, z nichž jsme vybrali ukázky. Materiál ze jmenovaných dívčích časopisů pochází zejména z let 2008, 2009, 2010, ale doklady použití emotikonů jsme náhodně našli i v časopisech z let 2003, 2004. Analyzované studentské časopisy jsou námi pravidelně sledovány, ukázky byly vzaty z posledního ročníku.

¹⁵ Soukromá elektronická komunikace je adresovaná určité konkrétní osobě a přístup k ní mají pouze komunikující (pokud se nerozhodnou ji ukázat dalším), zatímco veřejná je už od svého začátku volně přístupná všem.

¹⁶ Do věkového rozhraní patří především studenti, proto jsme jako jeho horní hranici stanovili věk, od kterého studentům končí možnost bezplatného studia na veřejné vysoké škole.

Internetová encyklopedie Wikipedie v článku o emotikonech upozorňuje na knižní zdroj, kterým jsou učebnice Pavla Herouta. Tuto informaci jsme ověřili a do analýzy zařadili text z jedné jeho knihy.

Poslední oblastí, kterou jsme chtěli podrobit výzkumu, jsou ručně psané texty. Oslovili jsme vysokoškolské studenty různých oborů, ale nepodařilo se nám shromáždit materiál srovnatelný svým počtem s tištěnými texty.

4. 2 Charakteristika materiálu

Materiál jsme před začátkem jeho sběru roztrídili do tří výše uvedených oblastí. Korpusy tištěných a psaných textů jsou však kvantitavně malé, proto těžiště analýzy spočívá ve zkoumání korpusu elektronické komunikace.

Co se týče druhů použitých emotikonů, jsou korpusy tištěných a ručně psaných textů také vzhledem k elektronickým komunikátům chudé: v tištěných textech byly nalezeny tři druhy emotikonů, a to :-) (s obměnami :) :-)) :o) ☺), dále :-((s obměnami :(☹) a ;-) (s obměnou ;o)), v ručně psaných pouze jeden :-).

5. Analýza textů

Nyní se budeme věnovat rozboru konkrétních textů. Jak bylo již naznačeno výše, emotikony jsou chápány jako prostředky vyjadřování emocí v psaných textech. Podle netikety má být jejich doménou neformální sféra komunikace. Z těchto důvodů jsme se rozhodli věnovat pozornost především textům elektronické komunikace. Nelze však opomíjet skutečnost, že se emotikony rozšířily také do textů tištěných a ručně psaných. Naše sonda do těchto dvou oblastí by měla přispět k jejich bližšímu zkoumání.

5.1 Analýza elektronické komunikace

Zvláštnostem elektronického stylu komunikace jsme se už v této práci věnovali (viz kapitola 2. 1). Důležité je uvědomit si, že emotikony mohou mít textovou i grafickou podobu. V elektronických textech se setkáváme s oběma i v rámci jednoho textu. Tuto dualitu se budeme snažit v přepisu dodržet.

5.1.1 Blog

Blog představuje „pravidelně aktualizovanou internetovou stránku, na které autor či spříznění autoři publikují své názory, postřehy, odkazy na jiné internetové schránky apod.“ (Kopecký, 2003, s. 29). Veřejnosti je tato forma známa jako „internetový deníček“. Jedná se tedy o text postavený na principu monologu, jehož účelem je prezentace autorovy osobnosti. Založením blogu se autor snaží iniciovat dialog. Blog řadíme k asynchronní elektronické komunikaci.

Ukázka č. 1

YES

30. března 2010 v 16:45

*Jojojo! Jsem MOC happy! proč? se neřká :-D ..né, ale stala se věc..ze které jsem fakt moc šťastná..teď už jenom stačí..ta druhá věc!!!! :-D hahaha baví vás tyhle hádanky? ne? mě taky ne :-D ráda bych tu napsala, co se stalo..ale ztm nemůžu, taky promiňte :)..MUSÍ..musí..musí to vyjít! No tě facka! Já bych byla TAK šťastná!Bylo by to naprosto úžasné! naprosto skvělé! Ááá..držte mi palce ;***

(zdroj: <<http://justiiin-bieber.blog.cz/>> [cit. 2010-04-25])

Na malé ploše textu využila autorka tři druhy emotikonů: :-D, :) ;**. První z nich byl použit třikrát, což svědčí o jeho oblíbenosti a také o citovém stavu pisatelky, další jsou v textu zastoupeny jednou.

Emotikon :-D znamená hlasitý smích, který je upřímný, není myšlen ironicky. Podíváme-li se do textu, povšimneme si, že ho autorka přiřadila vždy za výpověď, kterou považovala za zábavnou a za kterou lze opravdový smích očekávat. Vřazením tohoto emotikonu do textu dává pisatelka najevo, jaké části mají být brány nevázně, „s rezervou“. Emotikon s ústy otevřenými smíchem by měl pokud možno vyvolat u čtenářů stejnou reakci. V kombinaci s dalšími grafickými prostředky, jež naznačují expresivitu (např. zmnožené vykřičníky ve spojení „*ted' už jenom stačí..ta druhá věc!!!! :-D*“), je námi zkoumaný emotikon nadbytečný, posuzujeme-li ho pouze jako expresivní prostředek. Na stejně malé ploše písemného projevu však nelze na rozdíl od emotikonů vyjádřit jinými způsoby značícími expresivitu citový postoj autora a doporučení, v jakém smyslu vyjádření chápat. Emotikony jsou schopny podat tyto informace najednou, jedná se tedy o zástupné symboly.

Druhý nalezený emotikon :) je opět založen na bázi úsměvu. Setkáváme se s tzv. beznosou variantou, která je úspornější a také se rychleji píše. Domníváme se, že emotikony složené z očí-nosu-úst a z očí-úst jsou používány jako synonyma. Na zvolení jednoho typu se zřejmě nejvíce podílí zvyk a rychlost komunikace. V naší ukázce následuje emotikon za omluvou: „*ráda bych tu napsala, co se stalo..ale ztm nemůžu, taky promiňte :)*“. Věta je míněna vážně, spíše než symbolem opačného chápání je emotikon součástí samotné omluvy. Úsměv často doprovází tuto situaci, odbourává nervozitu a strach, dává se jím druhému najevo zájem (Vybíral, 2000).

Poslední emotikon ;** nenajde v našem přehledu nejpoužívanějších typů, jedná se o smíšení dvou jiných: ;-) a :-*, respektive :-**. Složením jejich významů dostává námi analyzovaný emotikon smysl nevážného, humorného, ironického vyjádření, které doprovázejí polibky rozesílané do všech stran. Emotikon lze podobně jako v předchozím případě chápat jako součást slovního vyjádření, tentokrát závěrečné výzvy čtenářům („*držte mi palce ;***“). Mrkání a polibky můžeme brát jako součást koncového pozdravu, při němž dávají komunikanti průchod emocím. Fráze a konvence se podobají přímé komunikaci (Friedlová, 2002).

Ukázka č. 2

*Ahoj darlings,tak se vám zase ozívám:D
včera super den :-)návštěvka přes 190,což je supér:-*
jinak dívaly ste se na Miss 2010?Ta co vyhrála byla hnusná :/
teda podle mě,ale tam zrovna nebyla žádná zvlášť hezká :D
Jinak dneska tady asi nebudu :(
jednu na narozeniny za sestřenkou :-P
se těším,ale asi se sem večer podívám :-)
Zítra zase ta debilní škola
už mě sere,píšem samý testy :/*

*jako a náš učitel ze zemáku je nemocnej :/,a tak máme našu třídní ze zemáku O_O
která jen pořád ječí a ječí :/
ale co to už je jedno,tak zatím ahoj :)
a pls pořád za mě hlasujte:Tady*

*Díky :-**

(zdroj: <<http://lucievandijk2.blog.cz/>> [cit. 2010-04-25])

Grafickou podobu textu ponecháváme v původní formě, protože „vypovídá nejenom o celkové obecné charakteristice autora, ale i o jeho momentálním psychickém a fyzickém stavu, zájmu o téma atd.“ (Škodová, 2001, s. 95), podílí se na jeho celkovém významu. Autorka¹⁷ použila v ukázce sedm různých typů emotikonů, z toho nejčastěji :/, dále :-), :D a :-*. Na konci každého řádku kromě jedné výjimky se nachází emotikon, přičemž se pod sebou neopakují. To dokazuje, že autorka věnovala grafické úpravě poměrně velkou pozornost. Přítomnost pravopisných chyb a mezer chybějících po interpunkčních znaménkách poukazují spíše k její neznalosti typografické a pravopisné normy.

Významy zde nejčastějšího emotikonu :/, uvedené v předchozí kapitole, jsou použity všechny s výjimkou nevědomosti. V případě testů a hodnocení Miss 2010 se jedná o rozladěnost, nespokojenost, v dalším použití můžeme k těmto významům přidat skepsi, vyplývající z učitelovy nemoci, v posledním užití se význam opět blíží nespokojenosti, která hraničí se zlobou. Rozzlobenost je tu spíše v pozadí, zastupuje ji také jiný emotikon, jenž se v příspěvku neobjevuje (viz ukázka č. 14).

Hlasitý smích, vyjádřený na rozdíl od předchozí ukázky „beznosou variantou“ :D, zaznamenáváme za úvodní větou („tak se vám zase ozívám:D“). Z toho je patrné, že autorka psala v dobrém rozpoložení. Je možné, že smějící se emotikon se vztahuje

¹⁷ Soudíme tak podle názvu blogu, v němž se objevuje autorčina přezdívka (nick): *lucievandijk*.

k pravopisné chybě ve slově „ozývát se“, takže by autorka dávala najevo, že o ní ví, ale nechává ji neopravenou schválně. Tuto domněnku však nelze potvrdit. Ve druhém případě je následuje emotikon po komentáři ke kráse finalistek soutěže Miss. Míru negativního hodnocení emotikon oslabuje a signalizuje, že posudek by měl být brán s tolerancí.

Nejrozšířenější typ emotikonu zde nacházíme v obou variantách: :-) a :), přičemž rozdíl mezi jejich významy jsme nenašli. Ve sdělení „*včera super den :-)*“ emotikon svým významem koresponduje se slovním vyjádřením. Ve druhém případě značí úsměv nad tím, že uživatelka musí pravidelně sledovat komentáře ke svému blogu, třetí použití doprovází závěrečný pozdrav. „Beznošá“ varianta může znamenat, že autorka spěchala, nebo je zvyklá doprovázet své pozdravy tímto emotikonem.

Emotikon :-* bývá interpretován jako polibek. V ukázce je připojován ke sdělením obsahujícím poděkování („*návštěvka přes 190, což je super:-**“ a „*Díky :-**“), tudíž ho můžeme chápat jako gesto posílání polibků, používané např. v divadle.

K vyjádření nelibosti se kromě emotikonu :/ používá také :(, který dále označuje špatnou náladu, nesouhlas a další pocity, při nichž se člověk mračí. V ukázce signalizuje tento emotikon smutek: „*Jinak dneska tady asi nebudu :(*“. Autorka jím vyjadřuje svůj kladný postoj k blogu, umožňujícímu jí kontakt s kamarády nebo internetovými známými.

Emotikon :-P měl v ukázce také jediné zastoupení, a to po oznámení, že autorka jede za svou sestřenicí, tudíž nebude *online*. Písmeno *p* znázorňuje vyplazený jazyk, který pisatelka rozverně vystřikuje na znamení radosti, příp. výsměchu lidem, jež zůstávají doma.

Poslední nalezený emotikon je zcela odlišný od předchozích. Řadí se k tzv. lineárním emotikonům, o kterých jsme se v kapitole 2. 3 zmínili. Nečtou se otočením hlavy o devadesát stupňů do strany, symbol obličej je nepřetočený. Také u nich rozeznáváme oči a ústa jako základní části obličej schopné vyjádřit náladu. Emotikon *O_O* představuje podle internetového seznamu na adrese <<http://3000emoticons.cz/>> údiv. Velká písmena *o* jsou totiž chápána jako vykulené oči. Uvedeme-li emotikon do kontextu („*tak máme našu třídní ze zemáku O_O*“), zjistíme, že se pisatelka podivuje nad suplováním třídní učitelky na zeměpis. Z textu před lineárním emotikem není jasné, jestli údiv vyvolal vyučovací styl třídní učitelky, nebo její osobnost, v další řádce se to však dozvíme.

5. 1. 2 Webový chat

Webový chat představuje formu synchronní elektronické komunikace, při níž komunikuje dva i více osob najednou na určitém internetovém místě. Podmínkou vstupu do diskuse bývá registrace a výběr přezdívky (*nicku*). „Jedná se o dialogickou komunikaci,

která se odehrává v jednom časovém úseku a v reálném čase. I když jsou repliky realizovány v psané podobě, nemůžeme hovořit o dialogickém textu, protože se jedná o skutečný rozhovor, který má některé vlastnosti dialogu mluveného“ (Friedlová, 2002, s. 53). Mezi těmito vlastnostmi Friedlová uvádí pohotovost, bezprostřední reakci na dané podněty, nepřipravenost a nedostatek větné perspektivy, která se projevuje ve formální i obsahové stránce. Důraz je také kladen na grafickou stránku, v níž se projevuje individualita každého komunikanta. Čmejrková (2006) říká, že nejvíce metajazykových operací, variability a jazykových her se nachází právě v chatech.

Ukázka č. 3

17:17:26 **samsule564**: Piskle no a??to neni no a to je hrozne hrozne hrozny:P
17:19:00 **samsule564**: 100balonku-👊jo no me ta papula jede a mooc ae to niikdo nezastavi🤪🤪
17:19:01 **dveletadla22**: Drobku :-*
17:20:02 **mazel_BOT**: 🤖
17:20:31 **samsule564**: Piskle timhle to nevyzehlis to by ses musel hoodne snazit ae trosku to pomaha;D
17:22:07 **dveletadla22**: Drobku nesor bohy :)
17:23:18 **samsule564**: Piskle ja bohy neseru ae ty buh nejses takze tebe muuzu:P
17:24:32 **Justyn**: :-) :-o :-D
17:25:21 **dveletadla22**: Drocku, co mi reknes hezkeho?
17:25:30 **samsule564**: Hale tady muzu smajlovat jedine JAAA jasan:D
17:26:15 **Justyn**: Samsule to bylo na me?
17:26:33 **samsule564**: Piskle kuk starousku=P
17:26:54 **CDStrojvedouci**: 🤖
17:27:13 **samsule564**: Justyn-jj ae me neber vazne ju:)
17:27:55 **100balonku**: Jediný kdo má na mobilu smajle jsem já 🤪
17:28:39 **Justyn**: Samsule jj uz nebudu :-(:-D
17:29:02 **samsule564**: Ja sem je tam mela taky heč 🤪
17:29:40 **samsule564**: Justyn-tak to ma byt kazen a poradek:D
17:31:02 **mazel_BOT**: Včerejšek je ty tam, zítřek nám není znám, ale dnešek, to je dar. Tak si toho daru náležitě važ. 🤖
17:31:15 **Justyn**: Samsule ne to je anarchie ! :-O
17:31:32 **samsule564**: 🤪🤪🤪🤪🤪🤪🤪:D :(:o abych nebyla pozadu:D
17:32:39 **100balonku**: Samsule564: 🤪🤪🤪🤪🤪
17:33:14 **samsule564**: Justyn-co to je toto? To je jako vzpoura?:/ nato pozor:D
17:34:02 **samsule564**: Vitane ty me ne.er vis ze to nevidim:D
(zdroj: <<http://xchat.centrum.cz/>> [cit. 2010-04-13])

Některé programy umožňují automatický převod textových emotikonů na grafické, ale na chatu tomu tak není, proto se v ukázce setkáváme s oběma typy, které se kromě vzhledu odlišují i způsobem vkládání. Každý chatující má na obrazovce k dispozici nabídku grafických emotikonů, často animovaných. Do repliky je může vložit buď výběrem kliknutím myši, nebo napsáním příslušného čísla ve formátu *5*.

Kromě standardní nabídky umožňují některé servery přidávat vlastní emotikony (např. ,) , které nemusí znázorňovat obličej, ale jinou skutečnost. Tyto symboly zařazujeme mezi obrázky a podrobněji se jimi zabýváme v kapitole 6.

Nejčtetnějším emotikonem je :D, v dalších verzích :-D a . Veselý, srdečný smích se v chatové komunikaci objevuje často, nachází se v ní totiž mnoho vtipných narážek, jazykové hry a dvojsmyslů, nadto bývá chat často seznamovacím prostředkem a při seznámení a flirtu hraje smích důležitou roli. Co se týče našich tří variant, můžeme si povšimnout, že každá je charakteristická pro jiného komunikanta. Uživatelka *samsule564* požívá výhradně „beznosý“ emotikon, zatímco *Justyn* :-D. Grafická podoba nemá v ukázce žádný konkrétní význam, jde o výčet náhodných emotikonů („17:31:32 *samsule564*:   :D (:o abych nebyla pozadu:D“), jímž uživatelka reaguje na předchozí repliku.

Emotikon :-) nebo :) je v těchto formách použit pouze třikrát, protože výběr je velmi široký. Usmívající se obličej nahrazuje reálný úsměv. Ve sdělení „*Drobku nesar bohy* :)“ čtenáři a adresátovi napovídá, že má brát vulgární slova s humorem. Implikuje ještě myšlenku, že se pisatel *dveletadla22* označuje za boha a tento nápad oceňuje emotikonem.

Dalším opakujícím se emotikonem je :o a :-O, znamenající údiv, překvapení, úžas. Významy odpovídají jeho textovému zapojení („17:31:15 *Justyn*: *Samsule ne to je anarchie* ! :-O“). Jeho další dvě zastoupení tvoří s jinými emotikony řadu, jež dává smysl po jejím úplném „přečtení“. Žádného z nich nelze vytrhnout, výsledek by byl stejný jako po vyjmutí jednoho slova z věty. První řada („17:24:32 *Justyn*: :-) :-o :-D“) reaguje na repliku uživatelky *samsule564* a představuje pousmání, po něm krátký, hraný údiv a nakonec hlasitý smích.

Více než jednou se v ukázce vyskytuje emotikon :P. Jako obměnu chápeme emotikon =P. Oba představují tvář s vyplazeným jazykem, tudíž se někomu vysmívají. Přesně takový smysl má replika uživatelky *samsule564* „*Piskle ja bohy neseru ae ty buh nejses takže tebe muuzu:P*“, v níž emotikon reprezentuje pisatelčin opačný názor a přidává příznak nevážnosti, rozpustilé hry a smíchu.

Na bázi úsměvu je založen emotikon ;D, složený z mrkajícího a nahlas se smějícího emotikonu. Významově se od nich příliš neliší, už výše jsme konstatovali, že typy složené ze základních emotikonů mají určitý příznak posílen. V tomto případě je místo úsměvu smích.

Emotikon s náznakem polibku :-* jsme zaznamenali v textové podobě jen jednou. Uživatel¹⁸ komunikující pod přezdívkou *dveletadla22* ho připojil k oslovení „*Drobku :-**“, které tímto dostává intimnější charakter. Blízkost a projevování sympatií jsou jedním z obecných rysů elektronické komunikace, z deminutivního oslovení a polibku nemůžeme vyvozovat, že se komunikanti *samsule564* a *dveletadla22* znají lépe než s jinou chatující osobou. Mohli se totiž sblížit právě při komunikaci, z níž předkládáme ukázkou.

Z neusměvavých emotikonů jsme našli :-(, včetně „beznosé“ varianty, a :/. První z nich vyjadřuje smutek a zamračenou tvář, v replice „*Samsule jj uz nebudu :-(:-D*“ nejdřív ukazuje *Justyn* smutný obličej, že bude brát uživatelku *samsule564* vážně, vzápětí se tomu zasměje. Smutný obličej je tedy součástí hry.

Mezi významy emotikonu :/ patří nelibost, podrážděnost a nespokojenost. Věta „*To je jako vzpoura?:/*“ by bez emotikonu mohla být chápána jako rozzlobené nebo výhrůžné sdělení. Emotikon signalizuje míru těchto pocitů. Díky následujícímu komentáři „*nato pozor:D*“ vidíme, že sdělení není opět myšleno vážně, jedná se o varování v rámci kamarádského klábosení.

Ukázka č. 4

girimjow-sama: Čauky

Myioko-chan: Giri ^^

Myioko-chan: (v lese >.>)

x.Akira.x.Tenzou.x: *taky*

Myioko-chan: (sdne pod strom a dá si do pusy žvejku) chm.. (opře se o kmen a žvejká ^-^)

x.Akira.x.Tenzou.x: Mokuton: Shichuuka no Jutsu!!..*ruce na zem...ze země vyroste dům*

(zdroj: <http://chat.lide.cz/room.fcgi?room_ID=5527848&auth=> [cit. 2010-05-29])

Již na první pohled vypadá tato ukázkou odlišně od předchozí. Je to dáno nejen absencí grafických emotikonů, ale také zařazením lineárních emotikonů, které se vyskytují převážně v textech čerpajících ze stylu manga. Naše ukázkou pochází z chatové místnosti,

¹⁸ Z ukázky nemůžeme určit, jaké pohlaví má člověk s touto přezdívkou, proto volíme maskulinum. Volená slova (např. oslovení „drobku“) ukazují podle našeho názoru spíše na dívku.

sdužující fanoušky anime¹⁹, kteří v internetovém prostředí sami tvoří příběh. Každý z nich má v něm přidělenou roli a tu hraje²⁰.

Základní emotikon vyjadřuje i zde úsměv, radostnou tvář. Může mít nos ^-^, ale i nemusí ^. Jeho první výskyt v textu se pojí s pozdravem („Giri ^^“), zde tedy zaznamenáváme stejnou situaci jako u emotikonů západního stylu, jimiž uživatelé často doprovázejí začáteční a koncové pozdravy. Ve druhém případě emotikon komentuje nebo spíše znázorňuje situaci popisovanou v textu. Tato chatová konverzace připomíná drama, v němž se u jmen postav nacházejí přímé řeči bez uvozovacích znamének, zatímco pohyby postav jsou zapisovány do závorek.

Druhý lineární emotikon je >.>, pro který jsme nenašli přesné vysvětlení. Domníváme se, že jde o variantu emotikonu <.< odlišující se pouze rozdílným směrem pohledu očí. Emotikon by měl znázorňovat vyhýbavý úsměv, text v ukázce je však příliš krátký na bližší specifikaci. Replika uživatele *Myioko-chana* „(v lese >.>)“ by také mohla znamenat, že se subjekt, o němž se hovoří, rozhlíží v lese.

5. 1. 3 Instant Messaging – ICQ

Další typ synchronní dialogické komunikace se od webového chatu odlišuje především tím, že k připojení se k internetovým serverům potřebuje uživatel speciální program, tzv. klient. „Tato internetová služba v sobě zahrnuje výhody e-mailu a klasického chatu“ (Žemlička, 2003, s. 59). Kromě posílání zpráv si komunikující např. mohou vyměňovat soubory s malým objemem dat nebo hrát společně hry. Komunikace probíhá rychleji než na chatu, protože většina klientů umožňuje nastavení vlastního statusu připojení, tudíž jiní uživatelé vidí, kdo je *online* a *offline*.

V současné době existuje velké množství IM programů, jež se od sebe liší různými funkcemi, vzhledem, možnostmi rozšíření, podporou určité platformy atd. Do ukázek jsme vybrali komunikaci probíhající prostřednictvím jednoho z nejpoužívanějších programů – ICQ.

Ukázka č. 5

Picasso (21:17:36 15/05/2008)
nazdááár...:-)

¹⁹ Pojem anime zahrnuje veškeré filmy a seriály inspirované japonským stylem manga. Anime pochází z Japonska a vyznačuje se specifickým stylem kresby postav a prostředí. Pokrývá širokou škálu žánrů od akčních po romantické. Českému prostředí se představil např. seriálem *Pokémon*.

²⁰ Srovnej příloha č. 4.

gothic_tom (21:19:24 15/05/2008)
čauuuuuuu.... :-)

Picasso (21:19:39 15/05/2008)
jak je...? ;-)

gothic_tom (21:20:27 15/05/2008)
docela dobře.....8-)

gothic_tom (21:20:29 15/05/2008)
a co ty?

Picasso (21:22:59 15/05/2008)
jo taky dobře... :-D deš zejtra na parkour...?

gothic_tom (21:23:21 15/05/2008)
nejdu..... mám jízdy...

gothic_tom (21:23:24 15/05/2008)
ty jdeš?

Picasso (21:23:44 15/05/2008)
nn... já asi jedu do tábora...:-)

gothic_tom (21:25:31 15/05/2008)
a co tam? ;-)

Picasso (21:27:03 15/05/2008)
za jednou holkou...:-)

gothic_tom (21:27:27 15/05/2008)
ahá..... jasný.....;-);;-)

Picasso (21:28:19 15/05/2008)
jestli to teda víde... :-) a jestli jo tak tam přijedu zejtra a domu přijedu v sobotu... :-)

gothic_tom (21:30:13 15/05/2008)
ale chovejte se slušně, jasný ? :-D :-D :-D :-D :-D

(soukromý zdroj z historie programu ICQ)

V ukázce nacházíme pouze textové emotikony, ale během komunikování má většina z nich grafickou podobu. Podobně jako některé novější verze programu Microsoft Word převádí program ICQ textové emotikony na obrázky a animace automaticky, ale do své paměti, z níž čerpáme, je ukládá v textové podobě. Zda se emotikon převede, také závisí na verzi programu a jeho aktualizaci.

Četnost emotikonů v analyzované komunikaci je poměrně velká, objevuje se zde ale jen čtyři různé typy, což odpovídá Šmahelovu (2001) závěru, že v praxi používá většina lidí maximálně pět emotikonů. Tato škála postačuje k vystižení pocitů, které komunikanti potřebují ostatním světit.

Dialog vedený přes ICQ je rychlý, proto pisatel obsah zpráv zhušťuje, zkracuje, doplňuje ho prostředky značícími expresivitu a mimojazykové skutečnosti (např. náladu).

Ve vnější, grafické stránce textu dochází k expresi nejazykových vyjádření, obsah i forma slov a vět jsou k interpretaci textu stejně důležité. Emotikony plní odpovídají podmínkám rychlé komunikace: na malé ploše dovedou zprostředkovat informace o pisatelově psychickém stavu, příp. fyzické činnosti, jejich napsání nezabírá čas. V ukázce vidíme, že také mohou členit text a oddělovat dvě různé myšlenky („*jo taky dobře... :-D deš zejtra na parkour...?*“).

Základní emotikon :-) se objevuje jako doprovod sdělení, u nichž se předpokládá existence úsměvu, krátkého smíchu. Pozdravem „*nazdáár...:-)*“ mluvčí *Picasso* ukazuje, že má dobrou náladu, jeho komunikační partner *gothic_tom* odpovídá ve stejném stylu, tj. zmnožením samohlásky v pozdravu, zmnoženými tečkami vedoucími k emotikonu („*čauuuuuuu.... :-)*“), což můžeme interpretovat dvěma způsoby: reaguje na *Picassův* úsměv, *gothic_tom* má také dobrou náladu. V některých případech by emotikon :-) mohl být nahrazen jiným, např. „*za jednou holkou...:-)*“ vybízí k použití mrkajícího obličeje. Nejvíce významů mají právě dva základní emotikony :-) a :-(, které použil už Fahlmann, ostatní projev specifikují. Pokud uživatel nechce přesně vyjádřit pocity, volí jeden z těchto emotikonů.

Mrkající emotikon ;-)) se v ukázce vyskytuje i ve zmnožené podobě: „*ahá..... jasný.....;-);-);-)*“. Opakování téhož emotikonu představuje dlouhé mrkání, uživatel se tedy dobře baví. Mrkající emotikon často značí i tušení něčeho, co není přímo vyslovené, např. otázka „*a co tam? ;-)*“ se vztahuje ke sdělení, že *Picasso* pojedje do Tábora z určitého důvodu.

Na dvou místech v textu nacházíme dalšího představitele smíchu: :-D. Hlasité zasmání v replice „*jo taky dobře... :-D deš zejtra na parkour...?*“ je reakcí na zdvořilostní frázi „*jak se máš?*“ následující po pozdravu. Zmnožení emotikonu v poslední replice ukazuje na velkou míru pobavení, podobá se záchvatu smíchu. Důvodem, proč se opakuje celý emotikon a ne jen ústa, ačkoli mají obě varianty stejný význam, je už popisovaná převoditelnost emotikonů na obrázky. Forma :-DDD se zobrazí jako obrázek se dvěma písmeny D.

Emotikon 8-) značí obličej s nasazenými slunečními brýlemi. Sluneční brýle představují podle našeho názoru dobrou náladu, pohodu, žádné starosti. Tomu by odpovídala odpověď „*docela dobře.....8-)*“ na otázku „*jak se máš?*“ „*docela dobře.....8-)*“. Mluvčí je spokojený a netíží ho starosti.

5. 1. 4 SMS zprávy

SMS zprávy jsou žánrem, který se etabloval poměrně nedávno (Hašová, 2002). Krátké zprávy o maximální délce 160 znaků posílané z mobilních telefonů nebo přes internet představují podle Hoffmannové (2003, s. 65) „projev dnešní potřeby přenášet i přijímat informace nesmírně rychle“. Úspornost patří k nejvýraznějším rysům textových zpráv.

Jazyk SMS zpráv obsahuje řadu specifických jazykových prostředků, které vyhovují požadavku co nejrychlejšího zprostředkování informace. Hašová (2002) mezi ně řadí např. vynechání diakritiky a mezer, psaní dlouhých slov bez samohlásek, tvoření úsporných česko-anglických kombinací, zjednodušování hláskových skupin, používání zkratk (ustálených nebo akronymních, jež tvoří počáteční písmena frekventovaných slovních spojení), složenin písmen a číslic a samozřejmě emotikonů. Vytváření textu na klávesnici mobilního telefonu je pomalejší než na počítači, protože jedním tlačítkem se píše tři až čtyři různá písmena a jedna číslice. Další znaky, např. interpunkční znaménka, závorky, spojovníky, emotikony, uživatel vybírá prostřednictvím jiného tlačítka.

Také v SMS zprávách se objevují textové a grafické emotikony. Mobilní telefony dnes dovedou ustálené kombinace znaků převádět na obrázky, záleží na typu telefonu a jeho nastavení. Do paměti se však emotikony ukládají stejně jako v programu ICQ v textové podobě, tudíž se v následujících ukázkách setkáváme jen s nimi.

Ukázka č. 6

Jee :-) Tak ja budu kolem 16:00 v Lazarske-v mistech,kde nam minule ujela tram :) At Ti to na prednaskach utika! Brzy ahoj! :)

Autorka uvedené SMS zprávy reaguje v úvodní části na jinou SMS. Tuto návaznost signalizuje citoslovce a emotikon :-), značící pobavení a dobrou náladu. V další části textu je použita varianta emotikonu „bez nosu“, pravděpodobně z důvodu rychlejšího psaní. Druhý emotikon úsměvně komentuje vzpomínku na zmeškanou tramvaj. Na rozdíl od prvních dvou emotikonů se třetí vztahuje ke komunikační situaci jako celku, jedná se o součást pozdravu. Jeho odlišnost dále spočívá v postavení v textu. První dva emotikony fungují jako členicí znaménka, vlastně nahrazují interpunkci (tomu napovídá i fakt, že po nich následuje velké písmeno), poslední emotikon následuje až po vykřičníku, je tedy sám oddělen jako samostatná promluva.

Ukázka č. 7

Ok, ja jsem jeste ve skole.:-(

Tato zpráva předává jednoduchou informaci o výskytu svého pisatele. Kromě ní obsahuje jeho postoj k místu, kde se nachází, tj. ve škole. Uvedenou skutečnost doprovází pisatel emotikonem :-), značícím smutnou, možno i zamračenou tvář a negativní pocity. Podle částice *ještě* a emotikonu se domníváme, že se mluvčí těší, až škola skončí.

Ukázka č. 8

Naprava jsem Anezce,ze se omlouvame a vecer nikam nejdeme. Ja jsem ted taky nesla,prijit o pul hodiny pozde je mi hloupy. Ahoj :\$

V SMS zprávě informuje pisatelka adresáta o zrušení plánovaného večerního programu a o svém rozhodnutí vynechat představení, kam se měla dostavit. Text představuje vysvětlení autorčiných důvodů. Emotikon :\$ značí rozpaky a stud. Grafická podoba ukazuje tvář se zrudlými tvářemi, očima směřujícíma ke stropu a povislými koutky úst. Autorka se snaží dokázat slovy i grafikou svoje pocity.

Ukázka č. 9

Ok,tak ja teda prijedu. Muzes mi prijit naproti.:-D

Další zpráva informačního charakteru obsahuje jediný emotikon, připojený až tečku druhé věty. Hlasitý smích, který emotikon představuje, se pravděpodobně vztahuje k mimojazykové skutečnosti, která v textu obsažena není, ale komunikanti ji znali. Budeme-li emotikon vztahovat k druhé větě, příčinou pisatelova smíchu by mohla být žádost o doprovod. Zastávka, na níž bude vystupovat, je např. vzdálená od adresátova bydliště, adresát nechodí rád ven, venku je špatné počasí, tudíž bude adresát vystaven jeho vlivům. To vše může vzbuzovat smích. Pokud budeme emotikon chápat jako komentář celé zprávy, a tedy celé komunikace, z níž máme k dispozici jednu repliku, mohli bychom brát emotikon jako odraz pisatelovy tváře během nepřímého dialogu. Důvodů pro smích se v něm určitě našlo mnoho (délka konverzace, místo pisatelova výskytu, jeho aktuální nálada atd.).

Ukázka č. 10

*Vzpomenu si urcite.:-o Pondeli zatim neslibuji,ale bud to bude pondeli,nebo utery.:-S
Sladke sny,medvidku!*

Oba emotikony se vztahují k části textu, která jim předchází. Dovojujeme to z jejich postavení po koncovém interpunkčním znaménku a oddělením mezerou od následující věty/myšlenky. První emotikon :-o naznačuje otevřenými ústy údiv nebo překvapení. Tento význam však neodpovídá výrazu, který bychom při vyřčení věty „Vzpomenu si urcite.“ čekali. SMS zprávy jsou komunikačně zakotvené a bez znalosti kontextu je nelze přesně interpretovat, emotikon se tedy mohl vztahovat k mimojazykové skutečnosti. Grafická podoba tohoto emotikonu však mohla ovlivnit jeho použití. Otevřená ústa symbolizují např. i přerušenu řeč, pisatelka chtěla ještě něco dodat.

Druhý emotikon :-S symbolizuje zmatený obličej. Pisatelka nedokáže přesně říci, na který den se má s adresátem domluvit, je proto v rozpacích a zmatená. Komunikační situace je zde nutná pro porozumění.

Ukázka č. 11

:-):-o:\$(pozdrav) Myslis,ze se jeste stihnes mrknout na mail,nez odjedes? Mam kapucinsko-latinsky dotaz. :\$:-:-* (pozdrav)*

Neobvyklá SMS zpráva obsahuje trojice emotikonů místo počátečního a závěrečného pozdravu. Pisatel je raději povysvětlil v závorce, aby adresát zprávu správně pochopil. První trojici tvoří sekvence úsměvu-překvapení-zmatku. Jako by každý emotikon měl vliv na následující: úsměv vyvolá překvapení („na koho/čemu se usmíváš?“), údiv vede ke zmatení. Význam druhé trojice je snáz odvoditelný díky vlastnímu obsahu SMS zprávy. Zmatek způsobila latina a problematika kapucínů, polibky představují rozloučení. Forma pozdravu, s jakou se zde setkáváme, je ojedinělá a ukazuje jeden ze způsobů hry s textem.

Ukázka č. 12

Mistri,Peto! Videlas to?? Ja jo a fakt bomba. Dobrou :-)

Uvedená zpráva odkazuje k hokejovému finále mistrovství světa, v němž se Česká republika zvítězila nad Ruskem. Emotikon :-) značí radost a další kladné pocity, které

autorka při psaní pociťovala, zároveň tvoří součást pozdravu před spaním. Vložení za přání dobré noci se autorka může také omlouvat za vyrušení.

Ukázka č. 13

Tes se.:-PB-)

Stručná SMS zpráva byla pravděpodobně odeslána ke konci konverzace, jedná se totiž o krátké sdělení, v němž chybí konkrétní informace. Výhrůžnost věty „*Těš se.*“ oslabují následující emotikony *:-P* a *B-*). První z nich vyplazuje jazyk, výhrůžka by tedy měla být chápána jako škodolibé popíchnutí. Druhý emotikon představuje obličej s nasazenými slunečními brýlemi, kterým pisatel ukazuje pohodu.

Ukázka č. 14

Klido pido,zrudiku.:-P A uz ti aspon nic pect nemusim! Jedeme v kolone,ach jo.:@

Autorka reaguje touto zprávou na přijatou SMS. Emotikony zde neoddělují dvě různé myšlenky, ale vztahují se jenom k určitým sdělením. Oslovení adresáta, obsah věty a vyplazený jazyk v emotikonu *:-P* ukazují na hravou náladu pisatelky. Emotikon *:@* znamená hlasitý křik. Autorka byla v době psaní SMS zprávy v koloně a své pocity jako nudu, skleslost, naštvání a zlobu ze sebe doslova vykřičela.

Ukázka č. 15

Neuc se,to nema cenu:-D,uz to nedozenes :-P Dostanes F a budes frajer?

Tato SMS zpráva je psána v nevážném tónu. Její autorka používá na začátku klišé „*neuc se,to nema cenu*“ a hlasitě se přitom směje, vědoma si faktu, že ona se před zkouškou chová stejně. Emotikon *:-D* je těsně přilepen ke slovu *cena*, to ale neznamená, že by se vztahoval jen k němu. Podobně emotikon *:-P* odkazuje ke smyslu celé věty („*Neuc se,to nema cenu,uz to nedozenes*“). Vyplazený jazyk symbolizuje škodolibost. Věta je dále komentována vyjádřením „*dostanes F*“, tedy že adresát u zkoušky propadne. Otázka „*budes frajer?*“ může směřovat ke dvěma skutečnostem: počáteční písmeno slova *frajer* je stejné jako známka *F*, které se tímto stává zkratkou slova, *frajerem* může být adresátem v určitém oblečení a pisatelka se tedy ptá, jestli si ho obleče.

5. 2 Analýza tištěných textů

Korpus tištěných textů je v porovnání s elektronickou komunikací malý, neboť emotikony se zde vyskytují zatím spíše ojediněle. Mluvčí češtiny pravděpodobně chápou tištěnou literaturu (knihy, časopisy, noviny) jako součást oficiální, veřejné a tudíž i formální komunikace. S postupujícím průnikem neformálnosti (uvolněnosti, ležérnosti) do vyjadřování v rámci veřejné sféry (Mareš, 2003) lze podle našeho názoru předpokládat rozšíření emotikonů do dalších tištěných textů.

Emotikony jsme našli v časopisech pro mladé dívky Bravo Girl!, Dívka, Top Dívky a ve studentských tiskovinách Studenta, Študák. Jediným zástupcem knižní produkce je odborná učebnice Pavla Herouta.

5. 2. 1 Časopisy Dívka a Top Dívky

Vybrané časopisy se řadí do kategorie časopisů pro mládež a vycházejí jedenkrát měsíčně. Čtenářky jsou informovány o módě, kosmetických tipech, životním stylu, nových filmech apod., k pravidelným rubrikám patří poradny o kráse a sexu, fotoromány, horoskopy, rozhovory se známými osobnostmi.

Ukázka č. 10

Můžeš si přečíst názory na nevěru, příběhy o podvádění, ale taky samozřejmě nechybí SMSky, citátky a další láskovací vychytávky :o) Tak hezký čteníčko a zatím papa Tery
(zdroj: Top Dívky 9/03 září, s. 40)

Použitý emotikon představuje variantu základního :-), v němž byl spojovník označující nos nahrazen písmenem o. Na významu se tato změna nijak neprojevila, ačkoli výraznější nos by někomu mohl evokovat červený klaunský. Emotikon :o) zde funguje jako členicí znaménko, oddělující vlastní text od rozloučení autorky.

Ukázka č. 11

Jestli ještě svého idola moc dobře neznáš, můžeš aspoň omrknout jeho tělíčko, abys nekupovala zajíce v pytli :o) Další plus je, že se zároveň krásně opálíš a užiješ si spoustu legrace – můžete si dát závody v plavání, kde vítěz dostane sladkou odměnu – polibek. Vyděláš na tom tak jako tak ;o)
(zdroj: Dívka 6/08 červen, s. 28)

Druhá ukázka z téhož časopisu obsahuje stejný emotikon :-o) znamenající smích, dobrou náladu, pobavení. I v dalším emotikonu je spojovník nahrazen grafémem pro hlásku o, tedy ;o). Časopis Dívka zřejmě variuje všechny emotikony stejným způsobem. Emotikon s mrkajícím okem přidává větě „Vyděláš na tom tak jako tak ;o)“ lišácký podtext, připomíná svádění. Emotikony zde obecně značí toleranci, pochopení a podporu dívek v jejich společenském životě.

Ukázka č. 12

„Hvězda Silvestrovské párty přichází... a jsi to ty!“ ovládáš totiž taje senzačního slavnostního líčení, ve kterém vypadáš naprosto úchvatně. Dej si malé opáčko ☺

(zdroj: Top Dívky 1/09 leden, s. 30)

S grafickou podobou emotikonu :-) jsme se v časopise Top Dívky setkali několikrát, jeho textová podoba však byla redakcí používána také. Oba mají totožný význam, rozdíl spatřujeme jen v tom, že obličej ☺ čtenáři dešifrují okamžitě. U textového emotikonu musí nejprve přijít uvědomění, na co se čtenář dívá, a pouze pokud dotyčný emotikon zná, dokáže interpretovat jejich význam.

Ukázka č. 13

Takže holkám můžu vzkázat jen jedno: I když si to možná o sobě nemyslíte, jste krásné... Každá jsme... ;-)

(zdroj: Top Dívky 1/09 leden, s. 23)

Pocit porozumění, který chce časopis ve čtenářkách vyvolat, je posilován otištěním jejich dopisů, z jednoho jsme vyňali úryvek. Časopis se snaží prezentovat sebe jako někoho, kdo dokáže poradit, být nablízku a sdílet každodenní život. V souladu s tím by dopisy neměly být přeformulovávány či jinak výrazně upravovány. Dodržení tohoto postupu samozřejmě nemůžeme ověřit, existence dvou nedokončených výpovědí a emotikonu hypotézu podporuje. Mrkání prostřednictvím emotikonu ;-)) lze chápat nejen jako spiklenecký úsměv mezi několika páry zasvěcených očí, ale i jako povzbuzení, aby se každá čtenářka cítila stejně jako pisatelka.

Ukázka č. 14

Úžasná dvojčata teď chtějí dobýt plátna kin – jejich dobrodružný film „The Kings of Appletown“ je už dotočený, ale premiéry v Evropě ještě nebyly stanoveny ☹!

(zdroj: Top Dívky 12/09 prosinec, s. 8)

Redakce časopisu používá záporné emotikony méně často než kladné, snaží se zřejmě působit pozitivně. Zamračená tvář emotikonu ☹ představuje nelibost a smutek, že zatím není známo, kdy bude film „The Kings of Appletown“ a v něm hrající dvojčata v Evropě ke zhlédnutí. Emotikon se zde skutečně vztahuje výhradně k této skutečnosti, následuje po něm totiž vykřičník (emotikon tedy náleží do věty).

5. 2. 2 Časopis Bravo Girl!

Vydavatelství prezentuje uvedený časopis na svých internetových stránkách jako „crazy čtení pro -náctileté dívky, které se chtějí smát, bavit a hlavně líbit!“ Čtrnáctideník Bravo Girl! je obsahově podobný předchozím dívčím časopisům.

Ukázka č. 23

Výskok na bruslích je něco jiného než výskok při běhu. Při odrazu se nemůžeš zapřít a při dopadu pokračuje pohyb. :-) Skoky nacvičuj v malé rychlosti na rovince. Začni si jen tak lehce povyskakovat (stačí pár centimetrů) a při tom si ujasni, ze které nohy se ti líp odráží. Pomáhej si při tom rukama. Až se budeš cítit pevná v kramflících, tak můžeš přitvrdit. Povyskočit si výš, pokrčit kolena atd. Ale pozor – dopad může být dost tvrdý. :-)

(zdroj: Bravo Girl! 14/2004 červenec, s. 39)

V ukázce o správné jízdě na bruslích se dvakrát objevuje emotikon :-) ve své základní podobě. V obou případech následují po interpunkčním znaménkem ukončené větě, představují tedy doprovodné komentáře k vtipné části textu nebo k popisu logické situace, kterou je lépe zopakovat („Ale pozor – dopad může být dost tvrdý. :-)“). Úsměv není v žádném případě škodolibý, u těchto rad si spíše představíme rodičovské pousmání a slova jako „já jsem ti to říkal“.

Ukázka č. 24

Rafinovaný trik: tyrkysová tužka na oči ti vyčaruje pohled hluboký jako studánka:-) Na večírku kluci užasnou nad tvou změnou.

(zdroj: Bravo Girl! 21/2004 říjen, s. 10)

Časopis obsahuje řadu návodů, rad a osvědčených tipů na zkrášlení, většinou jsou takové stránky plné obrázků a fotografií, přes které přechází text. V ukázce se setkáváme s doporučením, jak a čím nalíčit oči. Předmětem úsměvu je zde přirovnání „*pohled hluboký jako studánka:-)*“, připomínající reklamní slogan. Usmívající se emotikon byl připsán (bez mezery) k substantivu *studánka*, aby bylo čtenářům jasné, k čemu odkazuje. Zároveň zastupuje emotikon interpunkční znaménko na konci věty.

Ukázka č. 25

Chci být na place ten hlavní, to je jasný :-)) Třeba se jako režisér nechytím, protože to v týhle branži není vůbec snadný.

(zdroj: Bravo Girl! 22/2004 říjen, s. 43)

Ukázka pochází z rozhovoru se známým českým hercem. Emotikon :-)) se pravděpodobně vztahuje k vzezření jeho obličeje při mluvení. Široce se usmívající ústa reagují na výpověď, že herec chce být při natáčení středem pozornosti. Mohli bychom je také chápat jako omluvné gesto přidané sem redakcí. Emotikon totiž oslabuje razanci oněch slov, která znějí sebevědomě a sobecky.

5. 2. 3 Časopis Studenta a Študák

Vybrané studentské časopisy jsou šířeny volně a zdarma každý měsíc na pražských fakultách a v místech spojených se studenty, např. na vysokoškolských kolejích. Jejich obsahem bývá nejčastěji život vysokoškolského studenta, jeho problémy se studiem, prací, ubytováním, aktuálními společenskými událostmi atd. Časopisy zveřejňují vlastní články, rozhovory, recepty na rychlá a levná jídla, a mimo jiné i dopisy čtenářů. Redakci tvoří studenti nebo absolventi vysokých škol různých oborů, pokrývají tak široké spektrum studentské problematiky. Na rozdíl od časopisu Studenta nemá Študák jazykové korektory, takže se v člancích mohou objevovat pravopisné chyby a nedostatky, které neopravujeme (viz ukázka č. 29).

Ukázka č.26

Univerzita zdarma do kapsy pomocí iTunes U

Služba iTunes U (Universities) umožňuje svým uživatelům studovat trochu jinak. (...) To nejlepší nakonec: vše je zdarma.

Studenta: *Přednášky na státních školách jsou také zdarma :)*

(zdroj: Studenta, 16/2010 březen, s. 5)

Redakce časopisu v ukázce informuje o novinkách na trhu s elektronickými přístroji a často k nim přidává svůj názor. Předmětem komentáře v ukázce se stala poslední věta článku, vybízející k srovnání popisované služby s tradičními vysokoškolskými přednáškami. Skutečnost, že obojí je zdarma, glosuje emotikon :). Úsměv a chybějící interpunkce za touto poznámkou dávají prostor pro další úvahy, co všechno je k dostání bezplatně.

Ukázka č. 27

Co si pamatuji ze svých začátků, tak tenkrát mě strašně překvapilo, jak málo se čeští studenti učili. Později jsem samozřejmě přebrala jejich rytmus a taky jsem se přestala učit. Bohužel :(

(zdroj: Studenta, 16/2010 březen, s. 10)

Autorka vzpomíná na své začátky na české vysoké škole. Svůj současný názor na vliv spolužáků opatřuje modální částicí *bohužel* a emotikonem :(, představujícím smutnou tvář. Podle Příruční mluvnice češtiny (2003, s. 367) se nalezená částice chová jako větné adverbium a signalizuje „emocionální postoj mluvčího k obsahu výpovědi, který též hodnotí“. Emotikon vyjadřuje de facto totéž, autorka tedy použila dva různé způsoby pro stejné vyjádření.

Ukázka č. 28

Dobrou party poznáte podle toho, jak ráno vypadá podlaha, čím špinavější, tím lepší party máte za sebou :-)

(zdroj: Studenta, 16/2010 březen, s. 41)

Základní emotikon s významem úsměvu, smíchu, radosti, pobavení je zde použit v nezkrácené variantě, na rozdíl od ukázky č. 26 obsahuje symbol představující nos.

V tomtéž čísle časopisu Studenta tedy nacházíme emotikon :-) ve dvou podobách, podle toho se lze domnívat, že varianty s „nosem“ a bez něj jsou chápány synonymně.

Úsměv v této ukázce vyvolává redaktorova rada, podle čeho lze poznat dobrou oslavu. Emotikon je od posledního slova oddělen mezerou, chápeme jej jako komentář celé věty. Koncové interpunkční znaménko chybí, emotikon může být chápán i jako jeho zástupce.

Ukázka č. 29

Nebo prostě jenom nevíte, co přinést na párty?

Pak mám pro vás pár typů, jejichž hlavní ingrediencí je listové těsto a kapka fantazie. Kreativitě se meze nekladou.

(zdroj: Študák, 12/2009 prosinec, s. 9)

Ve druhém studentském časopise se základní emotikon vyskytuje nejen u poznámek redakce, ale také uprostřed článků. Uvolněný styl prochází celým časopisem. Emotikon :-) odděluje dvě věty, opět funguje jako interpunkce. Nevíme, jestli se jím naznačované pousmání vztahuje k ingredienci „kapka fantazie“, k tématu vaření či jiné skutečnosti.

Ukázka č. 30

Svět a všichni lidé v něm rozhodně nejsou takoví, jaké bychom je chtěli mít – hmotný svět, ve kterém všichni žijeme, je zkrátka jen nedokonalým odrazem dokonalého platónského světa idejí. Moudrými a dovednými způsoby zvládají životních situací si ale můžeme ušetřit hodně problémů a i v tom nedokonalém světě žít vcelku šťastný život. :-)

(zdroj: Študák, 12/2009 prosinec, s. 27)

Závěr filozofujícího článku opatřil jeho autor emotikonem :-), který koresponduje s celkovým vyzněním. Emotikon je oddělen od textu mezerou, měli bychom jej tedy vztahovat k celému článku. Nabízí se i jiná interpretace: emotikon ve funkci pozdravu, jímž se autor loučí se čtenáři a chce předat své pozitivní vidění světa.

5. 2. 4 Učebnice Pavla Herouta

Pavel Herout působí jako docent na Katedře informatiky a výpočetní techniky Západočeské univerzity v Plzni. Ve svých učebních textech používá emotikony na místech, kde doplňuje výklad vlastním komentářem. V citované učebnici *Java – grafické uživatelské prostředí a čeština* (2009) jsme našli pouze jeden typ emotikonu, a to ;-).

Čtenář se s ním setkává již v úvodu jeho učebnice na s. 11: „*Jednoduchost je samozřejmě nevýhoda pro zkušeného programátora, ale spíše výhoda pro začátečníka, který není z počátku zahlcen přemírou informací. Sami uvidíte, kolik možností (a tím i záludností ;-)* poskytují třídy AWT.“ O čtyři strany dále autor vysvětluje různé typografické konvence knihy. Na posledním místě mezi nimi stojí: „;-) *na tomto místě jsem se pousmál; vy sice nemusíte, ale v každém případě je takto ukončená část myšlena jako oddychová*“.

Heroutův výkladový styl je čtenářům-studentům blízký nejen kvůli srozumitelné formě a popisem vlastních zkušeností, ale také přiblížením se jejich prostředkům vyjadřování. Emotikon ;-)) suchý, odborný text ozvláštňuje a přitom výklad neruší. Obě roviny jsou totiž dostatečně odděleny.

V následující části uveřejňujeme dvě pasáže z knihy a analyzujeme emotikony z hlediska významu, funkce a vztahu k celku.

Ukázka č. 8

Při obsluze událostí nám skutečně často stačí pouze implementovat jednu jedinou – a navíc krátkou – metodu. Chceme-li program trochu zkrátit (ale také trochu zneřehlednit ;-), můžeme použít třídu anonymní. Její další výhodou je, že se nemusíme zdržovat přemýšlením nad vhodným jménem vnitřní třídy ;-)

(zdroj: Herout, 2009, s. 32)

Významově emotikony odpovídají tomu, co o nich autor v učebnici píše. Nacházejí se v postpozici praktických komentářů a postřehů, v nichž Herout vyjadřuje svůj názor na určité kroky. Jedná se tedy skutečně o jakési pousmání, šibalské zamrknání značící vtíp. Emotikon ;-)) totiž právě takto chápeme.

Ve větě se emotikon vyskytuje místo interpunkčního znaménka („nad vhodným jménem vnitřní třídy ;-))“ a místo pravé závorky („trochu zkrátit (ale také trochu zneřehlednit ;-), můžeme“). Takové použití šetří sice pisateli čas, ale může způsobit nedorozumění na straně adresáta, který bude hledat konec závorky nebo bude ve druhém případě pokračovat ve čtení dále, protože nenašel koncové interpunkční znaménko.

Samozřejmě velkým písmenem uvozená následující věta, v této publikaci příklad, mu pomohou. Co se týče znaku úst a pravé závorky, které u prvního emotikonu splývají, pisatel zřejmě nechtěl postavit vedle sebe dva stejné znaky, které by podle pravopisných pravidel nesměl oddělit mezerou, protože to z estetického hlediska nevypadá hezky. Volil tedy variantu druhou – ponechat jednu závorku a spoléhat se na čtenářovo domyšlení. Oba emotikony tedy plní kromě své primární funkce (autorův postoj k vyjadřované skutečnosti) ještě sekundární (nahrazení interpunkčních znamének a grafických symbolů).

Ukázka č. 9

Výše zmíněné konstanty lze totiž nahradit řetězci "North", "South", "West", "East" a "Center", což ještě není tak matoucí. Mnohem více mate, že jde prohodit reference na vkládanou komponentu a její umístění. A tak se stává, že jsou běžně vidět až čtyři funkční možnosti – samozřejmě ne všechny najednou jako v dalším příkladě ;-). Vyberte si jednu z nich a té se držte.

(zdroj: Herout, 2009, s. 134)

Emotikon ;-) interpretujeme shodně s předchozí analýzou jako mrkání za účelem naznačení vtipné poznámky, příp. něčeho banálního.

Funkčně je v této ukázce situace odlišná. Autor napsal za emotikonem tečku, tudíž striktně oddělil obě věty. Zde je emotikon součástí komentáře „*samozřejmě ne všechny najednou jako v dalším příkladě ;-)*“, jenž se vztahuje výhradně k informaci o viditelnosti funkčních možností („*jsou běžně vidět až čtyři funkční možnosti*“). Emotikon plní tedy svou základní funkci.

5.3 Analýza ručně psaných textů

Korpus tvořený těmito texty je kvantitativně nejmenší, pro sestavení reprezentativního vzorku by bylo potřeba vytvořit rozsáhlou síť sběračů materiálu. Následující ukázky jsou vyňaty z poznámek a materiálů vysokoškolských studentů. Většina zápisků byla psána na počítači buď během vyučování, nebo v době přípravy na ně.

Ukázka č. 31

-nicht [oj]!!! (oj, oj, oj, ubegaj, zajiček moj – chicht:-)

Základní emotikon :-) s významem krátkého smíchu, úsměvu nacházíme v kombinaci s citoslovcem *chicht*, které vyjadřuje smích. Je tedy jasné, že ho emotikon obrazově doprovází a připomíná autorovi, že slovo *chicht* znamená skutečně jen smích, že nejde o poznámku k učení se. Předmětem smíchu je úryvek z ruské básničky o zajíčkovi, v níž se vyskytuje citoslovce *oj*. Podotýkáme, že ukázka pochází z poznámek k německé morfologii, konotace s ruštinou tedy může vyhlížet jako vtipná. Ústa emotikonu zároveň představují ukončení závorky. Autor tím ušetřil čas při psaní.

Ukázka č. 32

***Kmen** – r. 82 literárněkritická příloha Tvorby, od 88 samostatný; žánrově rozmanitá skladba: stati o zásadách tvorby, rozhovory s č.i zahr.spis., reportáže z lit.festivalů, literárně teoretické/historické studie a úvahy, rubriky o divadle, filmu, výtv.um.; prostor pro autory nejrůznějšího ražení a smýšlení (polit.to procházelo protože byl vydáván kom.str.); členy redakce též střední generace, tzv.pětatřicátníci – generační čas.- Karel Sýs, Jiří Žáček, Petr Skarlant, Josef Peterka (!:-)*

Úsměv se v této ukázce váže ke jménu Josefa Peterky, jednoho z přispěvatelů časopisu *Kmen*. Důvodem pro zvýraznění (pomocí vykřičníku v závorce) zřejmě byla skutečnost, že autor poznámek tohoto člověka osobně zná. Setkáváme se zde stejně jako v předchozím případě s dvojitým funkčním využitím emotikonu: jako komentáře ke skutečnosti a jako grafické znaménko. Motivací pravděpodobně byla snaha psát co nejrychleji.

6. Rozdělení emotikonů

Oblast emotikonů je nepřehledná a nestálá, neboť k vytvoření nového stačí pouhý přehmat na klávesnici²¹. Kreativita jazykových uživatelů, zejména mladé generace, je veliká a emotikony ji umožňují rozvíjet. Viděli jsme, že záleží na každém znaku, jeho záměna za jiný může způsobit posunutí významu. V této kapitole podáváme návrhy na třídění emotikonů podle převažujících společných znaků.

V předchozích kapitolách jsme používali pojmy grafický a textový emotikon podle toho, zda měl emotikon podobu obrázku, nebo byl složen z grafických symbolů. Stejně dělení předkládá Jandová (2006). Vztah těchto dvou podob v elektronickém médiu jsme sice už popsali, přesto jej zopakujeme. Některé programy a elektronická média, např. ICQ, Word, mobilní telefony, automaticky převádějí sekvenci znaků známých jako textové emotikony :-) na obrázky 😊 😄.

Ve vybraných médiích se většina grafických emotikonů pohybuje, jsou animované, což přispívá k jejich oblibě. Internetové diskusní skupiny, webové chaty a programy typu instant messaging nabízejí také vlastní emotikony, které nemají textovou podobu. Jejich pořadové číslo určující pozici v nabídce nebo jejich název se zapisují mezi dvě hvězdičky a tento vzorec se při odeslání automaticky převede na obrázek, např. *CRAZY* na 🤪.

Domníváme se, že grafická podoba je důvodem pro zařazení některých, nepřiliš častých emotikonů do textu. Uživatelé se líbí např. vykonávaný pohyb, protože je vtipný, a chtějí ho ukázat někomu jinému.

Již v odborné literatuře, např. Hašová (2002), jsme se setkali s dělením emotikonů, a to na kladné a záporné. Kritériem je zde význam jednotlivých emotikonů, tj. zda vyjadřují kladné (pozitivní), nebo záporné (negativní) pocity. První skupinu lze proto označit jako smajlíky²², druhou jako frouníky²³. Smajlíci mají koutky úst otočené nahoru, frouníci dolů. Emotikony s neurčitým výrazem, např. :-/ nebo :-|, bychom zařadili spíše do druhé skupiny. Obě skupiny zahrnují celou škálu pocitů a nelze je ani přesně popsat. Ve všech typech zkoumaných textů se smajlíci vyskytovali častěji, což podle našeho názoru souvisí jednak s charakterem komunikátů (většinou se jednalo o neformální komunikaci s cílem informovat), jednak s obecnou snahou prezentovat se jako přátelská, vstřícná, vždy se usmívající osoba.

²¹ Viz příloha č. 2.

²² Z anglického *smile, smiley*, česky „úsměv“.

²³ Z anglického *frowned, frowney*, česky „zamračený“.

V ukázkách č. 2 a 4 jsme viděli emotikony zcela odlišné od převažujících typů, otočených o devadesát stupňů. Takové emotikony se nazývají lineární nebo japonské, protože jsou inspirovány stylem manga, tedy stylem japonských komiksů. Na rozdíl od „západních“ jsou nejčastěji tvořeny sekvencí oči-ústa ^_~ nebo oči-nos <.<, přičemž kombinaci oči-nos-ústa jsme neobjevili. Pouze u základního emotikonu jsme se setkali s vynecháním symbolů úst a nosu ^^, zřejmě z časových důvodů. Lze předpokládat, že úspornější varianty se vyskytují u více druhů lineárních emotikonů.

Zatím jsme uvažovali, že emotikony představují pouze lidské tváře, na nichž se ukazují pocity, nálady, psychické stavy pisatele. Grafickými znaky však lze vytvořit jednoduché obrázky různých předmětů, zvířat, např. srdce <3, květinu @(--`--`---. I jim nabízejí výše jmenované programy převod na obrázek a uživatelé se zobrazují ve stejné skupině s emotikony. Protože přímo nevyjadřují emoce pisatele, ale jeho činnost nebo jiné skutečnosti (viz tab. č. 4), nepovažujeme je za emotikony. Obrázky neosobních entit jsou v bližším vztahu k umění ASCII artu.

Poslední návrh na rozdělení se týká velkých skupin sdružujících podobné emotikony, např. skupina smajlíků. V rámci ní bychom mohli rozřadit emotikony podle intenzity vyjadřované emoce, tedy od nejvíce se smějícího po nejméně. Předpokladem pro stanovení takové škály je nalezení dostatečného počtu emotikonů a určení jejich významových nuancí. Ale „každý interpretuje emotikony tak, jak je používá on sám, jak se v tu chvíli sám cítí, jaké je jeho obecné schéma chápání druhých lidí atd.“ (Šmahel, 2001, s. 257) Emotikony jsou podobně jako gesta vázána na národnost a kulturu (Škodová, 2001), základní vzorce jejich chápání jsou většinou lidí v rámci jedné kultury dané (Šmahel, 2001), u emotikonů se ale toto tvrdit nedá. Sestavená škála by tedy nebyla obecně platná.

Závěr

Emotikony představují nesourodou skupinu grafických prostředků ozvláštňujících psaný projev. Současně v něm zastávají funkci parajazykových a nejazykových prostředků, např. intonace, výšky hlasu, gest, mimiky, které psaný jazyk k dispozici nemá. Podle Jelínka (2003, s. 733) mohou „gestikulační a mimické znaky jen doprovázet znaky jazykové, takže se vyjádření jistého obsahu zdvojnásobuje nebo dokonce ztrojnásobuje“. V rozborech jednotlivých textů jsme viděli, že emotikony zastávají v textu několik funkcí, které se často kombinují.

Primárně ukazují emotikony emoce pisatele. Ty mohou být vyjádřeny již verbálně, přidáním emotikonu pisatel opakuje totéž jiným způsobem. Dále se emotikony objevovaly na pozicích interpunkčních a členících znamének, zastávaly tedy dvě funkce najednou. Konečně zatřetí nahrazovaly celé verbální vyjádření, nejčastěji pozdrav. Umístění a od něj se odvíjející funkce závisí na osobě uživatele, na jeho časových možnostech, zvyku a aktuálním psychickém rozpoložení. „Užití emotikonů souzní dále se snahou, která je typická pro celou elektronickou komunikaci jako celek, totiž vyjadřovat se rychle a s co nejmenší námahou“ (Hladká – Šmilauer, 2006, s. 157).

Naše práce si kladla za úkol podat přehled české odborné literatury, věnující se problematice emotikonů, v korpusu shromážděných elektronických, tištěných a ručně psaných textů ověřit její závěry a nalezené emotikony roztrždit do skupin. Domníváme se, že jsme těchto cílů dosáhli, přestože jsme se zaměřili na elektronickou komunikaci. Tištěné a psané materiály obsahující emotikony jsou zatím spíše okrajové, co se týče zaměření, adresátů a autorů velmi specifické. Lze však říci, že elektronické a „neelektronické“ texty s emotikony mají podobné charakteristiky, např. zaměření na samu komunikaci (ukázky z dopisů a časopiseckých poraden vyvolat dojem dialogu se čtenářem), silnou situační zakotvenost, produkty a adresáty bývají převážně mladí lidé. Podíl subjektivních stylotvorných činitelů na používání emotikonů nelze přesně určit, protože nemáme k dispozici data o všech mluvčích, u elektronických textů se navíc nemůžeme plně spolehnout na všechny informace poskytované uživateli.

Přítomnost emocí ve psaných textech, zejména internetových, je přibližuje k mluveným projevům, emotikony se „přičiňují o jejich vizualizaci“ (Jandová et al., 2006, s. 172). V průnikovém pásmu textů, charakterizovaných spojením obrazu a textu, emocí a neutrálních slov, můžeme spatřovat posun jazykového vývoje.

Použitá literatura

Baránek, T.: *Smileys*. Praha : Computer Press, 2000.

Bravo Girl! 2010. [online]. Dostupné z: <<http://www.bauermedia.cz/casopisy/4-bravo-girl>> [cit. 2010-06-01].

Budiš, P. – Štědroň, B.: *Elektronické komunikace*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2008.

Čechová, M. et al.: *Současná stylistika*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

Čmejrková, S.: E-čeština. In *Čeština doma a ve světě* 14, 2006, č. 1–4, s. 4–15.

Čmejrková, S.: Čeština v síti: Psanost či mluvenost? In *Naše řeč* 80, 1997, č. 5, s. 225–247.

Čmejrková, S.: Jazyk a styl elektronické komunikace: čeština a počítačština. In *Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, Řada jazykovědná D3*, 2003, s. 48–56.

Daneš, F. a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha : Academia, 1997.

Fahlman, S.: Smiley Lore :-). Dostupné z: <<http://www.cs.cmu.edu/~sef/sefSmiley.htm>> [cit. 2010-06-03].

Fridrich, M.: Netiketa. 2007. [online]. Dostupné z: <<http://www.emag.cz/netiketa/>> [cit. 2010-23-03].

Friedlová, D.: Kontaktné konektory v chatové komunikaci. In *Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, Řada jazykovědná D2*, 2002, s. 53–58.

Hašová, L.: Jak a o čem se diskutuje v internetovém češtinářském klubu (BTW např. přechodníků je IMHO škoda). In *Naše řeč* 86, 2003, č. 2, s. 57–70.

Hašová, L.: Lásky jedné esemesky. In *Naše řeč* 85, 2002, č. 4, s. 207–212.

Hladká, Z. – Šmilauer, I.: K specifickým rysům elektronické komunikace. In Hoskovec, T., Sova, R., Šefčík, O. (eds.): *Teorie a empirie : Bichla pro Krčmovó*. Brno : Masarykova univerzita, 2006, s. 151–162.

Hoffmannová, J.: Čeština v soukromé korespondenci (dopisy, e-mail, esemesky). In *Přednášky z XLVI. běhu LŠSS*, Praha : Filozofická fakulta, 2003, s. 57–70.

- Hoffmannová, J.: Intertextualita v současné elektronické komunikaci. In Hoskovec, T., Sova, R., Šefčík, O. (eds.): *Teorie a empirie : Bichla pro Krčmovó*. Brno : MU, 2006, s. 163–174.
- Hoffmannová, J.: Pařani a gamesy (Pokus o charakteristiku počítačových her). In *Naše řeč* 81, 1998, č. 2–3, s. 197–201.
- Hoffmannová, J.: Teorie kontextualizace: vzájemné působení jazyka a neverbálních prostředků. In *Slovo a slovesnost* 55, 1994, č. 1, s. 51–57.
- Honan, William H: H. R. Ball, 79, Ad Executive Credited With Smiley Face. *The New York Times*. April 14, 2001. Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2001/04/14/us/h-r-ball-79-ad-executive-credited-with-smiley-face.html>> [cit. 2010–23–02].
- Gruber, D.: *Zlatá kniha komunikace*. Ostrava : Repronis, 2005.
- Chýlová, H. – Málková, J.: Čeština kolem internetu. In *Čeština doma a ve světě* 14, 2006, č. 1–4, s. 59–63.
- Jandová, E. et al.: *Čeština na WWW chatu*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2006.
- Karlík, P., Nekula, M., Rusínová, Z. (eds.): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- Kopecký, K.: *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc : Hanex, 2007.
- Lišková, M.: Text a obraz v nových médiích. In *Čeština doma a ve světě*, 14, 2006, č. 1–4, s. 50–53.
- Mareš, P.: Spisovnost a nespisovnost, formálnost a neformálnost. In *Přednášky z XLVI. běhu LŠSS*, Praha : Filozofická fakulta, 2003, s. 99–108.
- Martincová, O. a kol.: *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Praha : Academia, 2004.
- Musil, J.: *Elektronická média v informační společnosti*. Praha : Votobia, 2003.
- Musil, J.: *Komunikace v informační společnosti*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2007.
- Mžourková, H.: Postoje k pravopisu v diskuzích na internetu. In *Čeština doma a ve světě*, 14, 2006, č. 1–4, s. 126–132.

- Newerkla, S.: Jazyk vybraných domovských stránek českých studentů a mladých absolventů vysokých škol v síti „World Wide Web“. In *Naše řeč*, 82, 1999, č. 3, s. 127–138.
- Niševa, B.: K jednomu zvláštnímu typu internacionalizmů – tzv. emotikony a akronymy. In Zdeňka Tichá, Albena Rangelova (eds.): *Internacionalismy v nové slovní zásobě*. Praha : ÚJČ AV ČR, 2003, s. 220–228.
- Pospíšil, J. – Závodná, L. S.: *Mediální výchova*. Kralice na Hané : Computer Media, 2009.
- Reifová, I.: *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004.
- Slovník spisovného jazyka českého*. Praha : Academia, 1989.
- Satrapa, P.: Netiketa. 2005. [online]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/netiketa/>> [cit. 2010–12–03].
- Smiley Story. 2008. [online]. Dostupné z: <<http://www.smileylicensing.com/index.html>> [cit. 2010–22–03].
- Svobodová, D.: Cizojazyčné lexikální přejímky užívané v komunikaci na chatu. In *Naše řeč*, 90, 2007, č. 2, s. 67–80.
- Šindelář, J.: *Blog : vytváříme a vedeme internetový deník*. Brno : Computer Press, 2006.
- Šmahel, D.: Komunikace adolescentů v prostředí internetu. In *Československá psychologie* 47, 2003, č. 2, s. 144–156.
- Šmahel, D.: Specifika elektronické komunikace. In *Československá psychologie* 45, 2001, č. 3, s. 252–258.
- Šrámek, R. (ed.): *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno : Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 1996.
- Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Praha : Portál, 2000.
- Žemlička, M.: *E-mail, chat, sms – praktický průvodce elektronickou komunikací*. Brno : Computer Press, 2003.

Resumé

Bakalářská práce si klade za cíl představit problematiku emotikonů v českém odborném diskurzu. Pod pojmem emotikon chápe grafický symbol utvořený pomocí grafických znaků, např. interpunkčních znamének, grafémů, číslic, nebo obrázků pro vyjádření pocitů, duševních stavů, který se užívá především v písemné elektronické komunikaci.

Práce shrnuje dosavadní poznatky české lingvistické literatury o emotikonech. Vedle toho nechybějí kapitoly o historii emotikonů a pravidlech jejich užívání. Emotikony úzce souvisejí s elektronickou komunikací, z níž se rozšiřují, proto byla do práce zařazena část pojednávající o ní. Poznatky o elektronické komunikaci byly čerpány nejen z tištěných, ale také z elektronických zdrojů.

Vlastní téma představují analýzy různých typů elektronických, tištěných a ručně psaných textů, přičemž těžiště tvoří první ze jmenovaných. Emotikony jsou interpretovány v kontextu s použitím internetových i knižních slovníků emotikonů. S přihlédnutím k postavení těchto grafických prostředků v textu stanovuje autorka jejich funkce. Jako primární se chápe vyjadřování emocí pisatele, další funkcí se označuje schopnost členit, organizovat text, nahrazovat interpunkční a grafická znaménka (např. tečky, závorky) a za třetí možnost zaměnit verbální výrazy emotikonem. Často se tyto funkce kombinují.

V závěrečné kapitole dochází k rozřídění emotikonů na několik skupin: podle vzhledu na textové a grafické, podle kulturního prostředí na západní a japonské (lineární), podle vyjadřované emoce na kladné (smajlíky) a záporné (frouníky). Emotikony jako celek jsou odlišeny od ostatních obrázků ASCII artu, zobrazujících neživé entity (zvířata, věci) a činnosti, které nejsou předmětem zájmu bakalářské práce.

Důležitou součástí této práce jsou tabulky emotikonů, zařazené do příloh, v nichž lze najít význam nejužívanějších textových emotikonů a jim odpovídajících grafických podob. Nechybí ani tabulka lineárních emotikonů s jejich popisem. Další přílohy ukazují šíři toho, co lze z grafických symbolů vytvořit.

Klíčová slova

emotikon

smajlík

elektronická komunikace

internet

SMS

analýza textu

Résumé

The aim of this bachelor thesis is to introduce issues of emoticons in the Czech linguistics discourse. The term ‘emoticon’ means a graphic symbol constructed of graphic signs, e.g. punctuation symbols, graphemes, numerals or a picture expressing human emotions and mental conditions. Emoticons are mainly used in electronic communication.

The thesis summarizes existing information in Czech linguistic literature about emoticons. There are also chapters about the history and usage of emoticons. Another chapter deals with electronic communication because emoticons are closely related to it and they spread from this form of communication. The information about electronic communication comes both from printed and Internet sources.

The analyses of different types of electronic, printed and hand-written texts are the topic of this thesis. The main focus is the first one mentioned. Emoticons are interpreted in context by means of the Internet and printed dictionaries. Author of the thesis sets the functions of emoticons according to their positions in a text. Firstly, emoticons express a writer’s mood or their emotions; secondly, they have abilities to structure and organize a text and to replace the punctuation and graphic symbols (e.g. a full stop, brackets), and thirdly, there is a possibility to replace a verbal statement. All these functions are often combined.

In the last chapter, emoticons are classified to these groups: based on their visual aspects, there are textual ones and images, then there are western and Asian ones (also called Japanese or linear) according to their cultural style, and finally, there are smilies and frownies based on the expressed emotion. Emoticons as a whole are distinguished from other ASCII art pictures, representing inanimate entities (animals, things) and activities, which are not a subject of this thesis.

Important parts of this thesis are also several lists of emoticons that are included in appendices. It is possible to find meanings of the most widely used emoticons and their graphic varieties in the appendices. Other lists present Asian (Japanese, linear) emoticons and their description. The additional appendices show the extent of the usage of emoticons and what can be formed of the graphic symbols.

Key words

emoticon

smiley

electronic communications

Internet

SMS

text analysis

Seznam příloh

Tabulka č. 1: Nejčastěji používané emotikony

Tabulka č. 2: Méně časté emotikony

Tabulka č. 3: Výběr ojediněle používaných emotikonů

Tabulka č. 4: Obrázky

Tabulka č. 5: Lineární (japonské) emotikony

Příloha č. 1: Grafický emotikon H. R. Balla

Příloha č. 2: Diskuse o nových emotikonech na serveru Facebook

Příloha č. 3: Komiks manga

Příloha č. 4: Webový chat – anime

Přílohy

Tabulka č. 1: Nejčastěji používané emotikony

:-) nebo :)		smích, štěstí, humor, vtip, dobrá nálada
:-(nebo :(	smutek, mračení se, nelibost, špatná nálada
:-D		hlasitý smích
:~)		hlasitý smích, výborná nálada
:-((	velký smutek
;~)		mrkání
:~o nebo :~O		údiv, překvapení
:-p nebo :-P		výsměch, škodolibá radost
:-,(nebo :!-(	pláč
:-*		polibek
8-) nebo B~)		pohoda, bezstarostnost, tvář se slunečními brýlemi
:- nebo :-I		lhostejnost, nezájem
:-/		nerozhodnost, rozpaky
:-@		rozzlobení, křik

(zdroj: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Emotikon>> [cit. 2010-06-13], <<http://3000emoticons.cz/>> [cit. 2010-06-13], program QIP ver. 2005)

Tabulka č. 2: Méně časté emotikony

:\$		rozpaky, stud
:-s nebo :-S		zmatený obličej
:-# nebo :-X		mlčení
O:-)		anděl
]~>		ďábel
%)		zmatek, šok, chaos
<:o)		oslavující obličej
[:-)		poslouchající hudbu
:-!		nemoc, nevolnost
xD		dusivý řehot
(~:		levák

(zdroj: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Emotikon>> [cit. 2010-06-13], <<http://3000emoticons.cz/>> [cit. 2010-06-13], program QIP ver. 2005)

Tabulka č. 3: Výběr ojediněle používaných emotikonů

oO:-)	babička s drdolem
?:-)	bezradnost
:-)#	bradka
:-##	plnovous
~:o	dítě
*:o)	klaun
:-? nebo :-7	kuřák dýmky
:-i	kuřák cigarety
:-W	velký křik
:*)	opilost
:-[nebo :-E	upír
:-()	zívání
C :-=)	Charlie Chaplin
:-{ } nebo :-[]	Mick Jagger
:-)B	Marilyn Monroe
(Z(:^P	Napoleon
:-^o(Jiří Paroubek
<*8-)	Harry Potter, Mikuláš
?:-O	Elvis Presley
(=====:-)	Marge Simpson

(zdroj: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Emotikon>> [cit. 2010-06-13],

<<http://3000emoticons.cz/>> [cit. 2010-06-13])

Tabulka č. 4: Obrázky

:%)%	akné
@==	atomová bomba
@=	bomba
):-8	býk
@(--`--`---	květina, růže
(iiiiii)	narozeninový dort
<^..^>	netopýr
==---	nůž
---	postel
(o) (o)	prsa
(+) (+)	prsa silikonová
<3	srdce
>[]	televizor
*<<<<+	vánoční stromek
(!_)	zadek

(zdroj: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Emotikon>> [cit. 2010-06-13],

<<http://3000emoticons.cz/>> [cit. 2010-06-13])

Tabulka č. 5: Lineární (japonské) emotikony

^.^ nebo ^_^ nebo [^_^]	úsměv
!_! nebo T_T	smutek
^_^; nebo T_T	pláč
^_~	mrknutí
o.O	údiv
<.<	vyhýbavý úsměv
^_^;	trapná situace
O_O	otázka: opravdu?
m^_^m	krčení se, schovávání
m[^_^]m	krčení rameny
[>_<]	chyba, nehoda
[=_=]	únava
[*-*]	láska
[?_?]	otázka: cože?
^_^//	tleskání
[\$_\$]	peníze
-_- -	nemocný, ospalý, unavený, znechucený
8[>_<]8	zlost, naštvání
[[[[[^_^]	loučení

(zdroj: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Emotikon>> [cit. 2010-06-13],
<<http://vercin-svet.blog.cz/0708/japonsky-smajlici>> [cit. 2010-05-30])

Příloha č. 1: Grafický emotikon H. R. Balla

(zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/Harvey_Ball> [cit. 2010-06-01])

Příloha č. 2: Diskuse o nových emotikonech na serveru Facebook

Zuzka Komrsková Tři dny do přijímaček a ještě jsem si nezkusila vzorový test. Týden a tři dny do státnic a ještě jsem se nepodívala na literaturu. Místo toho se zabývám významem =P a xD. Buďte všichni B-) ;D a nejlíp :-| a bude to @=
30 květen v 11:37

Tomáš Průša mám pro tebe návrh dalších dvou k přemýšlení: .!.. <->
30 květen v 12:29

Eva Levorová jé, no jo, ty máš tuhle úžasnou práci :-). to se musím zapojit - nedávno jsem mimoděk přehmátnutím na klávesnici "vymyslela" následujícího smajlíka, schválně, jestli se ti podaří ho zprávně interpretovat: :-_
pondělí v 0:04

Eva Levorová vzniklo to tak, že uživatel zmáčknul shift místo pravýho altu a rozhodla jsem se, že odted'ka tenhle smajlík znamená "za tohle si zasloužíš facku!" :-) (ale teda nevím, jestli ho někdy využiju...)
Včera v 18:31

NARUTO—ナルト—33

Příloha č. 4: Webový chat – anime

yamato.tenzou: takže máme misi *koukne na všechny* dostal jsem jí a chci abyste ji splnili

RiO.UcHiHa: * Všichni taj jako na něj nas*aní.. T____T"" Nefér, Mýval si začal xDDD *

Red-Kyuubi: *v NArutovi..poslouchá xD*

uzumaki.n@email.cz: *koukne na yamata....pohled plnej očekávání xD*

Akio.Orikawa: *vyskočí na střechu a pozoruje okolí...obejme si kolena...*přála bych si jednu věc.....*zamumlá pro sebe.....*

Chiaki-kun: *leží v posteli a čte si*

Sayako.Uchiha: Cokoli kromě ryb a hub *smile*

Karin-chan.xD: BB

Myojin-kun: maminka je venku, nyorai. (smile.)

Hyuuga.Hiashiii: Je tu můj vnuk Yahiko? (podívá se na něj)

Red-Kyuubi: *zpozorní* Mise? xD

Shisui-san: *Čeká, co Yamato přikáže*

SmallErrorLussy: hraaa?

RiO.UcHiHa: Klon: Štěstí, to tu nemá rád skoro nikdo... * Jde jí udělat Toasty... x_X" *

Tendou.kun: *Podívá se nechápavě na dědu.. Nikdy za nim nepřišel dobrovolně* Dědo? Oo""

RiO.UcHiHa: * Poslouchá..... *

Nyorai.Hyuuga: *Koukne na Myoua* Aha ^^ Já půjdu ven vyříd', že budu u Chiakiho...*Dá mu pusku na líčko* Opatluj se^^ *Pousměje se a bez Yori, kterou nechá doma se rozběhne k Chiakimu*

yamato.tenzou: máme zatknout Myojina *kuk na ně* dostal jsem zprávu že je to špion ze železné

Yahhiko: * Kývne na souhlas *Ano je .. * Taky trochu z toho nervozní .. nepustí ho dovnitř *

Myojin-kun: ne nyorai, nesmíš. (chytne ji.) ne dokud to maminka nedovolí.

(zdroj: <http://chat.lide.cz/room.fcgi?room_ID=1363837&auth=> [cit. 2010-06-08])